EULOTKA

21

LIPIEC 2007

BIULETYN PROGRAMU EUROPEJSKIEGO STOWARZYSZENIA NA RZECZ FORUM INICJATYW POZARZĄDOWYCH

Kto by się spodziewał, że tak szybko przyjdą wakacje...? W wakacyjnym numerze EUlotki proponujemy Państwu lekturę wywiadu z Różą Thun, szefową Reprezentacji Komisji Europejskiej w Polsce. Znana entuzjastka Unii jako projektu jednoczącego Europę opowiada w tej rozmowie o tym, dlaczego UE jest naszym wspólnym sukcesem i jakie jest znaczenie w niej demokracji i odpowiedzialności obywatelskiej za ten projekt. Publikujemy również fragment naszego najnowszego raportu „Organizacje pozarządowe a Fundusze Strukturalne. Wykorzystanie Funduszy Strukturalnych przez organizacje pozarządowe w Polsce w latach 2004-2006", w którym piszemy o stowarzyszeniach i fundacjach jako o beneficjentach Funduszy Strukturalnych. Nie zapomnieliśmy o monitorowaniu rządowych prac nad dokumentami programowymi, które regulują wydatkowanie Funduszy Strukturalnych w latach 2007-2013: tym razem przedstawiamy założenia Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, którego negocjacje z Komisją Europejską niedawno się zakończyły. Przygotowaliśmy także krótki przewodnik po źródłach informacji na temat unijnych funduszy dostępnych na poziomie ogólnoeuropejskim, który, mamy nadzieję, pomoże zaoszczędzić czas spędzony na przeszukiwaniu setek stron internetowych. Na koniec, proponujemy kolejną porcję informacji o wybranych europejskich sieciach organizacji pozarządowych oraz opis interesującego projektu współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Europejskiego.
Życzymy udanych wakacji i miłej lektury! REDAKCJA

Spis treści:

01. >>>>> 1

PRZYGODA, JAKIEJ ŚWIAT NIE WIDZIAŁ
Wywiad z szefową Reprezentacji Komisji Europejskiej w Polsce, Panią Różą Thun, na temat demokracji, przyszłości Unii Europejskiej, zadań instytucji unijnych i wykorzystania Funduszy Strukturalnych w Polsce. Rozmawiała Marcela Wasilewska.

---

02. >>>>> 5

GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI O FUNDUSZACH UNII EUROPEJSKIEJ
Krótki, praktyczny przewodnik po źródłach informacji na temat unijnych funduszy dostępnych na poziomie europejskim opracowała Marcela Wasilewska.

---

03. >>>>> 9

BENEFICJENCI FUNDUSZY STRUKTURALNYCH – ORGANIZACJE POZARZĄDOWE I ICH PROJEKTY
Prezentujemy fragment raportu „Organizacje pozarządowe a Fundusze Strukturalne. Wykorzystanie Funduszy Strukturalnych przez organizacje pozarządowe w Polsce w latach 2004-2006" przygotowanego przez Stowarzyszenie na rzecz FIP.

---

04. >>>>> 17

JESZCZE O PROGRAMIE OPERACYJNYM KAPITAŁ LUDZKI
Założenia Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki z punktu widzenia organizacji pozarządowych. Co wiadomo, a czego wciąż brakuje do pełnego obrazu? Na te pytania odpowiada Zosia Komorowska.

---

05. >>>>> 21

PRZEGLĄD EUROPEJSKICH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH
Przedstawiamy kolejne organizacje: CEDAG - działającą na rzecz sektora non-profit oraz European Environmental Bureau - zajmującą się ochroną środowiska. Informacje zebrała i opracowała Marcela Wasilewska.

---

06. >>>>> 23

SZANSA NA INSPIRACJĘ – CIEKAWE PROJEKTY
Prezentujemy projekt „Odnaleźć siebie – podwyższanie kwalifikacji osób pracujących z grupami szczególnego ryzyka regionu zachodniopomorskiego" realizowany przez Szczecińską Fundację Talent-Promocja-Postęp oraz Fundację „Masz Szansę" z Lublina, finansowany z pieniędzy Europejskiego Funduszu Społecznego. Opis projektu, który może stać się inspiracją dla innych organizacji pozarządowych chcących sięgać po środki unijne, przygotowała Olga Piekarska-Piotrowicz.

01. PRZYGODA, JAKIEJ ŚWIAT NIE WIDZIAŁ

Wywiad z szefową Reprezentacji Komisji Europejskiej w Polsce, Panią Różą Thun, na temat kondycji demokracji i odpowiedzialności obywateli za przyszłość Unii Europejskiej, a także o zadaniach instytucji unijnych i wykorzystaniu Funduszy Strukturalnych w Polsce.

ROZMAWIAŁA MARCELA WASILEWSKA

– W styczniu tego roku Unia Europejska powiększyła się o kolejne dwa kraje, niedawno świętowaliśmy 50. rocznicę podpisania Traktatów Rzymskich, za nami ważne unijne spotkania na szczycie. Wymieniłam tu tylko kilka ostatnich wydarzeń, składających się na trwający dwa lata „okres refleksji", który nastąpił po odrzuceniu europejskiego Traktatu Konstytucyjnego we francuskim i holenderskim referendum. Łączy je jedno: towarzyszą im intensywne rozmowy o reformach instytucji unijnych. Jakie zmiany Pani przewiduje?

– Reformy dotyczyły i dotyczą nie tylko samych instytucji, ale całej Unii Europejskiej. Precyzyjnej odpowiedzi na Pani pytanie dostarcza treść mandatu negocjacyjnego, który udało się wypracować na czerwcowym szczycie Unii i który stanowi podstawę oraz ramy konferencji międzyrządowej. Ma ona zająć się przygotowaniem Traktatu Reformującego dla Unii Europejskiej. Zawarte tam zapisy dotyczą zmian w całej Unii jako takiej.

Pytała Pani o reformy instytucji, mogę powiedzieć, że dzięki nowemu traktatowi będą one nowocześniejsze, bardziej demokratyczne i lepiej przystosowane do działania w poszerzonej Unii. Warto wspomnieć w tym kontekście o większej przejrzystości działań Rady, wzroście liczby obszarów, w których decyzje zapadać będą większością kwalifikowaną, wzmocnionej roli Parlamentu Europejskiego i wyraźniejszym podziale kompetencji.

Rewolucji oczywiście nie będzie. Komisja Europejska nadal będzie stała na straży traktatów, Parlament Europejski dalej będzie bezpośrednio wybierany przez obywateli Unii Europejskiej, a Rada UE będzie decydować o dalszych losach Europy. Mam tu na myśli nie tylko dzisiejszą Unię Europejską, ale także kraje kandydujące.

Czy Unia będzie się coraz mocniej integrować? Jak będzie się kształtować współpraca z sąsiadami, którzy nie są w Unii? Decyzja należy do przedstawicieli rządów państw członkowskich. To oni decydują o tym, co się będzie działo w przyszłości. Oczywiście zależy to także od wyborców. Jest to bowiem Unia obywateli – to oni wybierają swoich przedstawicieli, którzy następnie spotykają się, uzgadniają stanowiska, zgadzają się na wspólną politykę w różnych dziedzinach lub nie. Zastanawiam się czasem, czy i na ile stosunek do Europy tych ludzi, których wybieramy, wpływa na nasz wybór. Czy europejskie nastawienie znajduje się w centrum zainteresowania wyborców? Czy obywatele są świadomi, że właśnie te osoby reprezentują nas potem na szczytach UE i kształtują rozwój Unii? To przecież ci ludzie podejmują decyzje, które wpływają na życie obywateli naszego kontynentu od Portugalii po Estonię. Czy my, uczestnicząc w wyborach, bierzemy to pod uwagę? To są pytania, które często sobie zadaję.

– Według regularnie przeprowadzanych sondaży około trzech czwartych naszych rodaków jest zadowolonych z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Wyniki te wskazują, że Unia cieszy się stałym zainteresowaniem obywateli, a nasze członkostwo – dużym poparciem.

– Społeczeństwo polskie jest jednym z najbardziej proeuropejskich i najbardziej zadowolonych z członkostwa w Unii Europejskiej w całej Europie. Polacy są wielkimi zwolennikami dalszego pogłębienia i poszerzenia integracji europejskiej. Przeważająca większość opowiada się za Konstytucją, wspólną polityką zagraniczną, wspólną polityką obronną i bezpieczeństwa oraz dalszymi rozszerzeniami. Polacy popierają także Europejską Unię Monetarną z jedną walutą – euro.

To zdecydowane poparcie dla rozwoju Europy w kierunku ścisłej unii politycznej sprawia, że wysokiego poparcia dla członkostwa niepodobna tłumaczyć wyłącznie wsparciem, które płynie do Polski w ramach Funduszy Strukturalnych.

– Budowa i naprawa dróg to chyba najbardziej widoczny przejaw wykorzystywania unijnych funduszy.

– Tak, choć według mnie, te drogi są wciąż za mało oznaczone symbolami unijnymi. Czy znaczy to, że nie chcemy się tym chwalić? Przecież to my sami sobie te drogi budujemy. Sami o tym zdecydowaliśmy w referendum po wielu latach przygotowań. To, że dzisiaj jesteśmy w Unii Europejskiej, że dostajemy tyle pieniędzy ze wspólnej, unijnej kasy, że budujemy drogi i wiele innych rzeczy, to zasługa znacznej większości obywateli tego kraju. Po drugie, ogromnym wysiłkiem przystosowaliśmy się do tego, co przyniósł dorobek prawny Unii Europejskiej.

Płacimy składki i dostajemy nieproporcjonalnie więcej funduszy. Jest to wyraz solidarności europejskiej. Dziś to my dostajemy fundusze, z czasem być może będziemy wspierać inne kraje. Właściwe wykorzystanie tych pieniędzy dla rozwoju kraju będzie nas kosztować wiele wysiłku. Projekty finansowane ze wspólnego budżetu powinny być wyraźnie oznaczone, bo to jest nasze osiągnięcie w ramach wyrażanej w sposób namacalny solidarności europejskiej.

Rozwój infrastruktury to najbardziej widoczny przejaw wykorzystania unijnego wsparcia. Ale wielkie przemiany zachodzą także w ludzkiej mentalności za sprawą tzw. projektów „miękkich": szkoleń, kursów, studiów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Polska stoi obecnie przed wielką szansą na poprawę konkurencyjności swej gospodarki, zmniejszenia dysproporcji między regionami i – zwyczajnie – wzrost atrakcyjności kraju. Te wielkie projekty infrastrukturalne – drogi, koleje, wodociągi – same nie przyniosą jednak odmiany. Równolegle trzeba reformować rynek pracy, inwestować w człowieka, edukację, badania i rozwój. Rozwój jest procesem złożonym, obejmującym działania w różnych dziedzinach i za pomocą rozmaitych instrumentów.

– Wydaje się jednak, że w społeczeństwie nie ma takiego poczucia, że Unia i my to jedno. Czy zmiana tego nastawienia jest może być zadaniem między innymi dla Reprezentacji Komisji Europejskiej?

– Wzmacnianie u obywateli Unii Europejskiej poczucia wspólnoty i współodpowiedzialności za to całe wspaniałe przedsięwzięcie to zadanie dla nas wszystkich, a w szczególności dla rządów krajów członkowskich. Komisja stoi na straży traktatów. Pilnuje, żeby to, co zostało wynegocjowane i przyjęte, było wdrażane i przestrzegane. Instytucje, także Komisja Europejska, mogą pomóc w dotarciu do informacji. Nie da się jednak skontaktować bezpośrednio z komisarzami 38 milionów obywateli Polski, nie mówiąc o prawie 500 milionach obywateli Unii. A czasem takie właśnie bywają oczekiwania…

– Mówi się jednak o tym, że instytucje są na tyle daleko, że „zwykły obywatel" nie orientuje się, co się dzieje w nich dzieje ani jak funkcjonują.

– Odpowiem za pomocą anegdoty. Pamiętam, kiedy w małej miejscowości, którą odwiedzałam, mieszkańcy zapytali mnie o budżet unijny: jak jest uchwalany, skąd się biorą pieniądze, jak są wydawane, jak są dzielone i tak dalej. Narzekali, że ta wiedza jest skomplikowana i niedostępna. A ja ich zapytałam czy wiedzą jak jest tworzony budżet gminy, skąd biorą się pieniądze na gminę, jak są wydawane i kto o tym decyduje. Odpowiedzieli, że nie wiedzą, że nikt ich nie informuje i że to zbyt trudne. Urząd gminy znajdował się tuż obok miejsca spotkania. I dalej ich pytam: czy uczestniczą w życiu gminy, w wyborach. I tu, zdaje się, jest sedno sprawy: wielu obywateli uważa, że to jest wiedza, którą mogą posiąść bez przygotowania do życia obywatelskiego. Wydaje mi się, że nie zdajemy sobie sprawy z tego, że polityka unijna nie jest oderwana od poziomu lokalnego. Musimy najpierw zrozumieć, jak funkcjonuje nasze najbliższe otoczenie, uczestniczyć w wyborach lokalnych. Nie przyglądamy się wydatkom lokalnym, naszym lokalnym przedstawicielom. Czy wiemy, kto rządzi, kto decyduje, kto jest w opozycji, kogo wybieramy bezpośrednio, a kogo pośrednio? Jeśli nie zrozumiemy najpierw, jaka jest rola Sejmu, Senatu, rządu, województw, to jak mamy zrozumieć, jak działa Unia Europejska? Kiedy zrozumiemy, jak to wszystko działa, począwszy od najbliższego otoczenia, poprzez administrację krajową, to wtedy łatwiej nam będzie pojąć działania instytucji wspólnotowych.

– To kolejny powód, dla którego projekty i inwestycje finansowane z pieniędzy unijnych powinny być jasno oznaczone i opisane. Ułatwi to mieszkańcom zrozumienie, dlaczego i na co dana suma pieniędzy jest przeznaczana, a instytucjom odpowiedzialnym za wydatkowanie tych funduszy zapewni przejrzystość działań.

– W rzeczy samej. Dzięki temu mieszkańcy mogą się dowiedzieć, jak inwestycja wpasowuje się w plan rozwoju danej społeczności. Fundusze mają służyć także poprawie systemu informacji – by każdy obywatel miał nie tylko dostęp do informacji, ale również potrafił z nich korzystać. Spójrzmy na Europejski Fundusz Społeczny: z niego finansowane są działania, które mają nauczyć ludzi aktywności i sprawić, by chcieli się uczyć. Naszym zadaniem jako Reprezentacji jest dostarczenie informacji tym, którzy chcą wiedzieć jak ten Fundusz działa. Ale nie dotrzemy z tymi informacjami do każdego domu. Ja zachęcam jednak nieustannie, by śmiało sięgać po tę wiedzę. Źródła są dobrze zaopatrzone.

– Unia Europejska cały czas się zmienia, jest to więc dla nas wszystkich ciągłe wyzwanie.

– To prawda, Unia Europejska nie jest skończonym projektem. Jest raczej fascynującym, dynamicznym procesem. To przecież nie jest tak, że dostaniemy zastrzyk informacji i już będziemy wiedzieć. Potrzebny jest wysiłek: trzeba czytać gazety, oglądać telewizję, szukać w internecie. Nie każdy ma czas, ale są różne możliwości dotarcia do informacji. Trzeba ciągle uczyć się tej bogatej Wspólnoty, za którą wszyscy powinniśmy się czuć odpowiedzialni.

– Może więc potrzebna jest inna polityka edukacyjna?

– W ubiegłym roku Reprezentacja Komisji Europejskiej w Paryżu wraz z przedstawicielami różnych środowisk zawodowych opracowała raport na temat wyzwań związanych z komunikowaniem Europy[1]. Pełniejsze włączenie kwestii europejskich do programów szkolnych i lepsze przygotowanie kadry nauczycielskiej określono jako priorytet. Warto, by mówiono o współczesnej Europie nie tylko podczas zajęć pozalekcyjnych czy w Szkolnych Klubach Europejskich. Ale tego nie zrobi żadna instytucja wspólnotowa. To przecież my zdecydowaliśmy, że chcemy być w Unii Europejskiej. Edukacja, na życzenie państw członkowskich, pozostaje w gestii poszczególnych rządów.

Społeczeństwo trzeba cały czas kształcić – nie tylko uczyć o Unii, ale właśnie o funkcjonowaniu demokracji w ogóle – jak funkcjonuje demokracja na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. To bardzo ważne, żeby zrozumieć po kolei wszystkie te poziomy. Wtedy okaże się, że podejmowanie decyzji na szczeblu europejskim, instytucje, fundusze, że to wszystko nie jest aż tak odległe i poza naszym wpływem. Ale zawsze zaczynajmy od tego, co jest najbliżej. Wspomniane wcześniej Szkolne Kluby Europejskie są takim niezwykle istotnym miejscem społecznego i obywatelskiego działania, które ułatwia potem świadome działanie w systemie demokratycznym.

– **Są jednak podejmowane wysiłki na poziomie unijnym, żeby szerzej włączyć obywateli w procesy podejmowania decyzji, przygotowywania polityk i programów, konsultacje, spotkania.**
– Rzeczywiście, tych inicjatyw jest coraz więcej, obywatele są zapraszani do udziału w przeróżnych wydarzeniach: konferencjach, debatach, okrągłych stołach. Niedawno z okazji 50 rocznicy podpisania Traktatów Rzymskich w całej Unii odbyło się mnóstwo spotkań różnych organizacji pozarządowych, zlotów młodzieży i innych wydarzeń. W Rzymie zorganizowano pierwszy w historii unijny szczyt młodzieży z udziałem komisarzy Komisji Europejskiej.
Wspomnę też o unijnym Planie D. Jednym z jego podstawowych założeń jest przecież zbieranie opinii wśród obywateli. Nastąpiły duże zmiany w Komisji Europejskiej – nie wiem, czy kiedykolwiek wcześniej komisarze tak dużo jeździli po Europie. Pracują w zawrotnym tempie, po to by móc być jednocześnie wśród ludzi, czytać dokumenty, przygotowywać się do kolejnych spotkań i podejmować decyzje. Proszę spojrzeć na naszą panią komisarz Hübner[2]: ona chce zobaczyć wszystkie regiony i nawiązać z nimi kontakty. To jest naprawdę rewolucja w dotychczasowych kontaktach instytucji wspólnotowych z obywatelami i samorządami.
Proszę też spojrzeć na przewodniczącego Komisji Europejskiej, pana Barroso: ostatnio był w Polsce dwa razy, a we wrześniu wybiera się do nas po raz trzeci. Przecież my ledwie weszliśmy do Unii Europejskiej, a szef Komisji przyjeżdża do nas co parę miesięcy.

– **To powinno dać ludziom do myślenia: Unia wcale nie jest tak daleko, jak się wydaje.**
– Im jesteśmy aktywniejsi, tym jesteśmy bliżej. Nasze poczucie podmiotowości może być większe, ale to zależy od nas. Wracając jeszcze do demokracji: nasi reprezentanci, wybrani w wyborach demokratycznych na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, też powinni być blisko nas. Z doświadczenia wiemy, że niektórzy są bardziej, a inni mniej obecni. Niektórzy parlamentarzyści europejscy też są blisko. To zależy od naszych starań i ich gotowości do nawiązywania i utrzymania takich kontaktów.

– **No właśnie. W praktyce jest jednak tak, że wydaje nam się, że po wyborach nie mamy już z wybranymi kontaktu i że nasza rola ogranicza się do wybierania. Tymczasem posłowie do Parlamentu Europejskiego mają w kraju swoje biura, można do nich pójść, zapytać, porozmawiać.**
– Tak, można i wręcz należy chodzić na spotkania z nimi, a jeżeli nie organizują spotkań, to trzeba tego wymagać. Wiem, że niektórzy są niezwykle aktywni i bardzo dużo jeżdżą po swoich regionach. Mają biura, w których organizują spotkania, mają dyżury. Niektórzy współpracują również z organizacjami pozarządowymi.

– **Gdzie jeszcze obywatele mogą szukać informacji?**
– Możliwości są różnorodne i jest ich bardzo wiele. Wszystkie reprezentacje Komisji Europejskiej mają podobne strony internetowe – po to, by łatwiej było się po nich poruszać i docierać do informacji. Po drugie, w całej Unii istnieje sieć punktów informacyjnych Europe Direct[3], do których można się udać lub napisać. Jest także bezpłatna infolinia.
Reprezentacja – z uwagi na swoje lokalne zakorzenienie – stara się ułatwiać dialog między obywatelami i Komisją Europejską. Nasza rola jest dwojaka: dostarczamy informacji, ale także uważnie słuchamy głosu naszych obywateli. Przy każdej okazji powtarzam Polakom, że to oni są współwłaścicielami i współtwórcami projektu europejskiego. Od nich zależy jego przyszły kształt.
Reprezentacja podejmuje wszelkie wysiłki, by prasa regionalna była dobrze poinformowana. Organizujemy dla dziennikarzy regionalnych i lokalnych wizyty studyjne w instytucjach unijnych. Korzystamy z tego, że komisarze przyjeżdżają dosyć regularnie i organizujemy z nimi konferencje prasowe, wywiady. Nie jest łatwo zorganizować spotkania poza Warszawą, ale to także się zdarza. I znów przykład pani komisarz Hübner: spotyka się ona z przeróżnymi mediami, począwszy od małych, lokalnych, a skończywszy na ogólnopolskich. Odwiedziła bardzo wiele miejscowości w Polsce. Jest niezwykle otwarta i ciągle kontaktuje się z ludźmi, a przecież jest jednym z najważniejszych komisarzy.

– **Wspomniała Pani o Planie D. Od października 2005 roku odbyło się wiele spotkań i debat. Tymczasem mamy lipiec 2007 roku. Czy inicjatywa ta dobiega końca?**
– Nie, inicjatywa trwa nadal, choć oczywiście nadejdzie czas podsumowań. Pani komisarz Margot Wallström[4] niezwykle się w te działania zaangażowała. Uważam, wbrew rozmaitym krytykom, że jej program komunikacyjny to wielki sukces. Nagle zaczęto dużo mówić o informacji, a przecież dawniej rozmów na takim poziomie nie było. Proszę spojrzeć: w 50 rocznicę podpisania Traktatów Rzymskich urządziliśmy otwartą imprezę na ulicy pod naszą siedzibą, ustawiliśmy stoły z materiałami informacyjnymi i tortami. To są rzeczy, których Komisja dawniej nie robiła, a teraz w bardzo wielu miastach Unii wszystkie reprezentacje wraz z komisarzami po prostu stały na ulicach. Może to symboliczne, ale wyraźnie pokazuje, że zapoczątkowany został nowy trend w komunikacji.

– **Na polskiej stronie Komisji poświęconej Planowi D[5], gdzie każdy obywatel może zgłosić swoje uwagi czy opinie, przez prawie dwa lata pojawiło się tylko około 120 głosów. Na stronie debat krajowych[6], które koordynuje Urząd Komitetu Integracji Europejskiej jest jeszcze słabiej. Co Pani o tym sądzi?**
– Znów wracamy do rozmowy o kondycji demokracji. Proszę zauważyć, jak nieznaczny odsetek Polaków uczestniczy w wyborach czy referendum. Do końca życia nie zapomnę referendum akcesyjnego. Była to jedna z najważniejszych decyzji podejmowanych przez obywateli w historii naszego

kraju. Wielki wysiłek i zaangażowanie wielu środowisk, od organizacji pozarządowych, poprzez urzędy na wszystkich poziomach, aż po Papieża, dwa dni na zagłosowanie, a w rezultacie ledwo przekroczyliśmy próg. A była to przecież decyzja, która nas wszystkich, nasze dzieci, wnuki, prawnuki dotyczy w sposób zasadniczy.
Dziś rozmawiamy o tym, co zrobić, żeby obywatele uczestniczyli bezpośrednio w debatach. Tu jest jeszcze wiele pracy do wykonania. Trzeba ludziom uzmysłowić, że to są ich instytucje, że mają możliwość zadawać pytania i przekazywać informacje i że powinni z tego korzystać. Musimy pracować, aby uświadomić ludziom ich rolę i współodpowiedzialność.

– **W zadaniach, jakie stawia przed sobą Reprezentacja, jest mowa o współpracy ze społeczeństwem obywatelskim. Na czym ona polega?**
– Nasza współpraca ze społeczeństwem obywatelskim jest bardzo zróżnicowana, począwszy od kontaktów na co dzień, poprzez rozsyłanie informacji, rozdawanie materiałów, po organizowanie lub współorganizowanie różnych wydarzeń. Od niedawna mamy nową, bardziej interaktywną stronę internetową, na którą serdecznie zapraszam (www.ec.europa.eu/polska). Planujemy inaugurację – może jeszcze w tym roku – naszego punktu informacyjnego, który będzie miejscem spotkań i dzięki któremu będziemy mogli bliżej współpracować z punktami Europe Direct.
Jest nas wciąż za mało, choć od tego roku mamy kilku pracowników więcej. Jeżdżą oni po Polsce, biorą udział w różnych imprezach organizowanych przez szkoły, uniwersytety, organizacje pozarządowe. Uczestniczą w debatach, informują o tym jak działają instytucje unijne. Ponadto koordynujemy wizyty komisarzy i dyrektorów generalnych, organizujemy dla nich spotkania na najwyższym szczeblu, a także na uczelniach i w salach konferencyjnych dostępnych dla szerokiego grona uczestników. Często są to przedsięwzięcia logistycznie i merytorycznie bardzo trudne.
Wydaje mi się, że Komisja jest bardziej obecna wśród ludzi niż była kiedykolwiek. Choćby symboliczny fakt, że jako Reprezentacja przeprowadziliśmy się z trzydziestego piętra na pierwsze…

– **A jak wygląda współpraca z reprezentacjami w innych krajach członkowskich?**
– Współpracujemy bardzo ściśle i jesteśmy z nimi w stałym w kontakcie. Dzielimy się pomysłami i doświadczeniami. Ciągle informujemy się wzajemnie o tym, co ważne w danym dniu w danym kraju. W tym samym momencie, w różnych językach i w różnych stolicach informujemy o decyzjach wspólnotowych i o ich wejściu w życie. Pracownicy przemieszczają się między reprezentacjami i naszą centralą w Brukseli. Wszyscy jesteśmy częścią tej samej Dyrekcji Generalnej Communication i, praktycznie rzecz biorąc, pracujemy wspólnie. Współpracujemy z prezydencjami UE. Zależy nam działaniach między krajami i instytucjami wspierających integrację europejską. Gdy Francuzi czy Niemcy robią film o Europie, to staramy się, żeby on w Polsce był wyświetlany i żeby o nim mówiono.

– **Czy uważa pani, że współpraca ze społeczeństwem obywatelskim jest wystarczająca?**
– Nie, oczywiście nie jest wystarczająca. Nigdy nie jest tak, że demokracja już funkcjonuje i koniec. To jest proces ciągły. Jednak budowa społeczeństwa obywatelskiego w danym kraju nie jest zadaniem Komisji Europejskiej. Inicjatywa w tym przypadku wychodzi od organizacji pozarządowych, Komisja natomiast reaguje na przekazywane jej sygnały. Dzięki Planowi D jest coraz więcej kontaktów między Komisją i społeczeństwem obywatelskim. Społeczeństwo obywatelskie nabiera coraz większej rangi, słychać to coraz bardziej w wypowiedziach komisarzy czy wysokich urzędników. Świadomość tego nerwu jednoczącego Europę jest wyraźna i traktowana bardzo poważnie.
Ważne jest, żeby przepływ informacji – także za pośrednictwem organizacji pozarządowych – i świadomość instytucji wspólnotowych na temat tego, czym żyją obywatele była żywa i znajdowała odzwierciedlenie w działaniach tych instytucji.

– **Zatem mobilizowanie zarówno naszych przedstawicieli, jak i ogółu społeczeństwa jest zadaniem także dla organizacji pozarządowych.**
– Tak, jest to zadanie dla wszystkich zaangażowanych w ten wielki projekt europejski. Pracy jest bardzo dużo, przede wszystkim dla obywateli. Ale to jest również wspaniała przygoda, jakiej świat jeszcze nie widział. To jest moje credo. Większego sukcesu w historii cywilizacji chyba jeszcze nie było. Jesteśmy świadkami niesamowitych wydarzeń, które dzieją się z przyzwoleniem i poparciem obywateli. Procesowi integracji europejskiej od chwili poczęcia towarzyszy ogrom dobrej woli i wzajemnego zaufania. I chociaż pojawiają się od czasu do czasu różne przeszkody, krok po kroku dojdziemy do tego, by Unia była prawdziwą wspólnotą.

PRZYPISY
[1] *http://ec.europa.eu/france/listen/comm/index_fr.htm#4.*
[2] *Komisarz ds. Polityki Regionalnej.*
[3] *Szerzej o punktach Europe Direct piszemy w przewodniku po źródłach informacji o funduszach unijnych na stronie 5.*
[4] *Komisarz ds. Stosunków Instytucjonalnych i Strategii Komunikowania, wiceprzewodnicząca Komisji Europejskiej.*
[5] *http://europa.eu/debateeurope/index_pl.htm.*
[6] *www.debata.ukie.gov.pl.*

02. GDZIE SZUKAĆ INFORMACJI O FUNDUSZACH UE

Zachęcamy do lektury krótkiego, praktycznego przewodnika po źródłach informacji na temat unijnych funduszy. Znajdziecie w nim Państwo adresy internetowe instytucji, które dostarczają takich informacji lub pomagają w dotarciu do nich. Mamy nadzieję, że przewodnik ułatwi efektywne wyszukiwanie źródeł finansowania i pozwoli zaoszczędzić czas spędzony przed komputerem.

MARCELA WASILEWSKA

POZIOM EUROPEJSKI

Najpewniejszym źródłem informacji na konkursów grantowych i przetargów UE są strony internetowe poszczególnych Dyrekcji Generalnych Komisji Europejskiej (np. ds. Polityki Regionalnej czy Edukacji i Kultury). Ich adresy można znaleźć za pomocą głównej strony Komisji Europejskiej.
Dyrekcje Generalne Komisji Europejskiej starają się docierać do obywateli w różny sposób: za pomocą komunikatów prasowych (zazwyczaj dostępnych w języku angielskim, francuskim i niemieckim, często tłumaczonych także na inne języki UE), publikacji drukowanych i elektronicznych, newsletterów, list malingowych, forów, konkursów, kampanii promocyjnych itd.

Aby ułatwić dostęp do informacji o funduszach, Komisja Europejska uruchomiła specjalną stronę, na której zebrano informacje dotyczące grantów, funduszy i programów UE, posortowane według obszarów polityki. Użytkownik, po kliknięciu na interesujący go obszar polityki (np. zdrowie publiczne, przedsiębiorczość, zatrudnienie i sprawy społeczne), zostaje odesłany na stronę odpowiedniej Dyrekcji Generalnej poświęconą dostępnym funduszom. Na tej samej stronie Komisji można znaleźć informacje (również pogrupowane pod względem obszarów polityki) na temat beneficjentów i przyznanych im w ramach unijnych programów grantów. Podobnie została skonstruowana strona Komisji, na której można znaleźć informacje na temat zamówień publicznych w UE.
Istnieją również inne możliwości dotarcia do ogłoszeń o zamówieniach publicznych, np. SIMAP – portal zamówień publicznych UE czy TED – suplement do Dziennika Urzędowego UE, w którym publikowane są ogłoszenia o przetargach.

Warto wspomnieć o portalu Unii Europejskiej „Europa", gdzie można znaleźć przewodnik po źródłach informacji, działających punktach kontaktowych w instytucjach, agencjach i innych unijnych ciałach, a także centrach i punktach informacyjnych.

Ważnym źródłem informacji o funduszach i programach pomocy zagranicznej jest unijne Biuro Współpracy EuropeAid. Jest ono jednostką Komisji Europejskiej i funkcjonuje od 1 stycznia 2001 roku. Misją Biura jest wdrażanie instrumentów pomocy zagranicznej Komisji, finansowanych przez budżet Wspólnoty i Europejski Fundusz Rozwoju.

Na stronie poświęconej grantom i przetargom zamieszczane są ogłoszenia o dostępnych funduszach w ramach programów ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), SAPARD (Special Accesssion Programme for Agriculture and Rural Development), TACIS (Technical Aid to the Commonwealth of Independent States), CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation), MEDA (Euro-Mediterranean Partnership), ALA (Aid to Asia and Latin America) i innych.

O programach i dostępnych w ramach nich funduszach informują także specjalistyczne Agencje Unii Europejskiej:
- Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego;
- Agencja Wykonawcza ds. Inteligentnej Energii;
- Agencja Wykonawcza Programu Zdrowia Publicznego.

W UE istnieje bardzo wiele różnych punktów informacyjnych, centrów informacji i dokumentacji itp. Nie wystarczy tu miejsca, by wymienić i omówić je wszystkie, zatem ograniczymy się do kilku prowadzonych przez lub przy współpracy z instytucjami unijnymi:

- punkty informacyjne prowadzone przez reprezentacje Komisji Europejskiej w państwach członkowskich (wkrótce taki punkt powstanie także w Polsce);

- biura informacyjne Parlamentu Europejskiego w państwach członkowskich;

- punkty informacji o Unii Europejskiej Europe-Direct (sieć około 400 punktów w krajach UE, która oferuje możliwość uzyskania informacji przez internet i przez telefon za pomocą bezpłatnej infolinii pod numerem 00 800 6 7 8 9 10 11 z dowolnego miejsca w UE);

- różne punkty informacyjne przeznaczone dla różnych odbiorców, np. przedsiębiorców (Euro Info Centres), konsumentów (European Consumer Infocentres), pracodawców i osób poszukujących pracy (EURES), młodzieży i studentów (Eurodesk, European Documentation Centres). Większość punktów działa zarówno na poziomie unijnym, jak i krajowym.

Eurodesk jest europejskim programem informacyjnym dla młodzieży i osób pracujących z młodzieżą. Funkcjonuje w 28 państwach. Finansowany jest przez Komisję Europejską oraz rządy państw, które w nim uczestniczą. Działa na trzech poziomach: europejskim, krajowym i regionalnym. Oferta Eurodesku skierowana jest osób lub organizacji, poszukujących informacji na temat państw członkowskich UE, szkoleń i możliwości zdobywania funduszy w Polsce i w Europie, chcących nawiązać kontakt z organizacjami z zagranicy, szukających partnerów do projektu.

POZIOM OGÓLNOPOLSKI I REGIONALNY

Na poziomie krajowym Komisja Europejska inicjuje i koordynuje działania informacyjno-promocyjne za pomocą swoich przedstawicielstw w państwach członkowskich. Ich głównym zadaniem jest zapewnienie efektywnego przepływu informacji między Komisją Europejską a danym państwem poprzez prowadzenie szerokiej działalności informacyjnej na temat unijnych polityk, działalności Komisji Europejskiej oraz inicjowanych przez nią kampanii i akcji skierowanych do społeczeństwa. Adresatami działań są nie tylko obywatele, ale także media oraz przedstawiciele władz rządowych i samorządowych, instytuty badawcze, think tanki oraz organizacje pozarządowe.

Istotnym partnerem w tych działaniach jest sieć punktów informacyjnych Europe-Direct działających w 21 miastach Polski i otrzymujących dofinansowanie z budżetu Unii. Merytoryczny nadzór nad punktami sprawuje Reprezentacja Komisji Europejskiej w Polsce przy współpracy z Urzędem Komitetu Integracji Europejskiej oraz Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

Inne punkty informacyjne działające w Polsce:

- Centrum Informacji Europejskiej – jest częścią Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej (UKIE), funkcjonuje od 1997 roku. Zadaniem Centrum jest informowanie społeczeństwa o zagadnieniach związanych z Unią Europejską. CIE udostępnia bezpłatne materiały informacyjne i publikacje, stanowiska komputerowe z bezpłatnym dostępem do internetu, organizuje wykłady otwarte, spotkania młodzieży z przedstawicielami ambasad, lekcje europejskie i inne wydarzenia.

- Sieć Regionalnych Centrów Informacji Europejskiej dostarcza informacji na temat szkoleń, konferencji i innych wydarzeń organizowanych przez RCIE i inne instytucje i organizacje zajmujące się tematyką integracji europejskiej oraz informacji dotyczących inicjatyw europejskich realizowanych w danym regionie.

- Eurodesk Polska – działa przy Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, która pełni rolę Narodowej Agencji Programu Młodzież w Działaniu (wcześniej Programu Młodzież).
W Polsce istnieje sieć Regionalnych i Lokalnych Punktów Informacyjnych, które udzielają informacji, korzystając z zasobów gromadzonych przez Europejskie i Krajowe Biuro Eurodesku.

- Serwis internetowy „Agro-Info" – funkcjonujący od 2001 roku serwis, powstały na zlecenie UKIE w ramach działań Programu Agro-Info, prowadzony jest przez Biuro Programów Wiejskich Fundacji Fundusz Współpracy. Jego celem jest ułatwienie dostępu do wiadomości, dotyczących różnych inicjatyw związanych z integracją europejską, rolnictwem i rozwojem obszarów wiejskich w Polsce.

Informacje na temat programów i inicjatyw unijnych oraz możliwości ubiegania się dofinansowanie projektów można również znaleźć na stronach internetowych polskich ministerstw. Strony te prezentują różny poziom rozbudowania i nasycenia informacjami, w zależności od obszaru działalności danego ministerstwa. Przykładem ciekawego, regularnie aktualizowanego serwisu jest serwis „Kultura w Unii Europejskiej" prowadzony przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na tym tle słabo prezentuje się strona Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, gdzie trudno znaleźć informacje np. na temat unijnych programów w dziedzinie zatrudnienia czy dyskryminacji realizowanych na poziomie unijnym i krajowym.

Informacje można również uzyskać w specjalnych punktach kontaktowych dotyczących poszczególnych programów i inicjatyw UE, np.:

- Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych Unii Europejskiej działający przy Instytucie Podstawowych Problemów Techniki PAN i realizujący zadania powierzone przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego;
- Punkt Kontaktowy do spraw Kultury, którego zadaniem jest promocja programu Kultura (2007-2013), działający przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- Krajowe Punkty Kontaktowe ds. Programów UE: Erasmus Mundus i Tempus prowadzone przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, która pełni w Polsce rolę Narodowej Agencji Programu Młodzież w Działaniu.

Do końca 2006 roku Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji koordynowała dwa programów Unii Europejskiej w Polsce – Socrates II i Młodzież. Od 2007 roku zajmuje się koordynowaniem programów: Młodzież w Działaniu (Youth in Action Programme) i Uczenie się przez całe życie (Lifelong Learning Programme). Współpracuje z regionalnymi ośrodkami Programu, w których można uzyskać szczegółowe informacje oraz pomoc przy składaniu wniosków.

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji prowadzi również działające od końca 2003 roku Centrum Współpracy z Europą Wschodnią i krajami Kaukazu Salto-Youth. Centrum zajmuje się m.in. promowaniem Programu Młodzież w Działaniu, pomaga organizacjom i pracownikom młodzieżowym z Unii Europejskiej i z krajów Europy Wschodniej i Kaukazu w nawiązywaniu kontaktów, tworzeniu i realizacji projektów oraz zapewnia wsparcie informacyjne Narodowych Agencji Programu na rzecz rozwoju współpracy międzynarodowej z krajami Europy Wschodniej i Kaukazu.

STRONY INTERNETOWE INSTYTUCJI

W UNII EUROPEJSKIEJ:

Portal Unii Europejskiej „Europa”
http://europa.eu/geninfo/info/index_en.htm

Strony Komisji Europejskiej
http://ec.europa.eu

Dyrekcje Generalne Komisji Europejskiej
http://ec.europa.eu/dgs_pl.htm

Reprezentacje Komisji Europejskiej
http://ec.europa.eu/represent_pl.htm

Biuro Współpracy EuropeAid (EuropeAid Co-Operation Office)
http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm

Granty i przetargi Biura Współpracy EuropeAid
http://ec.europa.eu/europeaid/tender/index_en.htm

Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (Education, Audiovisual and Culture Agency Executive Agency – EACEA)
http://eacea.ec.europa.eu/index.htm

Agencja Wykonawcza ds. Inteligentnej Energii (Intelligent Energy Executive Agency – IEEA)
http://europa.eu/agencies/executive_agencies/ieea/index_pl.htm

Agencja Wykonawcza Programu Zdrowia Publicznego (Public Health Executive Agency – PHEA)
http://ec.europa.eu/energy/intelligent/index_en.html

Granty Unii Europejskiej
http://ec.europa.eu/grants/index_en.htm

Zamówienia publiczne w Unii Europejskiej
http://ec.europa.eu/public_contracts/index_en.htm

SIMAP – portal zamówień publicznych Unii Europejskiej
http://simap.eu.int

TED – suplement do Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej
http://ted.europa.eu

Europe Direct
http://ec.europa.eu/europedirect/index_pl.htm

European Consumer Info Centres
http://ec.europa.eu/consumers/redress/ecc_network/index_en.htm

EURES – Europejski Portal Mobilności Zawodowej (European Job Mobility Portal)
http://ec.europa.eu/eures

Eurodesk
www.eurodesk.org

European Documentation Centres
http://ec.europa.eu/europedirect/visit_us/edc/index_pl.htm

W POLSCE:

Reprezentacja Komisji Europejskiej
http://ec.europa.eu/polska

Biuro informacyjne Parlamentu Europejskiego
www.europarl.europa.eu/warszawa

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
www.ukie.gov.pl

Narodowa Agencja Programu Młodzież w Działaniu
www.mlodziez.org.pl

Regionalne Ośrodki Programu Młodzież w Działaniu
www.mlodziez.org.pl/index.php/ida/4

Centrum Współpracy z Europą Wschodnią i krajami Kaukazu Salto-Youth
www.salto-youth.net/eeca

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji
www.frse.org.pl

Euro Info Centres
www.euroinfo.org.pl

Europejskie Centrum Konsumenckie
http://konsument.gov.pl

EURES Polska
www.eures.praca.gov.pl

Eurodesk Polska
www.eurodesk.pl

Centra Dokumentacji Europejskiej w Polsce
www.cde.ukie.gov.pl

Serwis „Kultura w Unii Europejskiej” przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego
www.kultura.gov.pl

Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych Unii Europejskiej
www.kpk.gov.pl

Punkt Kontaktowy do spraw Kultury
www.mkidn.gov.pl/pkk

Centrum Informacji Europejskiej
www.cie.gov.pl

Agro-Info
www.agro-info.org.pl

03. BENEFICJENCI FS – NGOs I ICH PROJEKTY

Poniższy tekst jest fragmentem raportu Stowarzyszenia na rzecz FIP „Organizacje pozarządowe a Fundusze Strukturalne. Wykorzystanie Funduszy Strukturalnych przez organizacje pozarządowe w Polsce w latach 2004-2006".

EWA KOLANKIEWICZ I ZOSIA KOMOROWSKA

W analizie sposobu wykorzystania Funduszy Strukturalnych przez organizacje pozarządowe szczególnie istotne znaczenie ma udzielenie szczegółowych odpowiedzi na pytania o projekty realizowane przez stowarzyszenia i fundacje – ile ich było, jakie były ich budżety, w ramach których programów operacyjnych były realizowane. Równie ważne wydaje się być bliższe przyjrzenie samym organizacjom – realizatorom projektów i opisanie tego, co te organizacje charakteryzuje, jakie przymioty mogły mieć wpływ na ich sukces w procesie aplikowania. Tym właśnie zagadnieniom poświęcony jest niniejszy rozdział.

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE A INNI PROJEKTODAWCY

Z informacji uzyskanych od Instytucji Wdrażających[1] wynika, że ogółem do końca sierpnia 2006 r. z organizacjami pozarządowymi podpisano umowy na realizację ok. 850 projektów[2]. Jednak zanim przejdziemy do szczegółowego opisywania, w ramach których programów operacyjnych i w których województwach te projekty są (lub były) realizowane, jak duże są ich budżety, a także ile organizacji i skąd się wywodzących je realizuje – prześledźmy, jak na tle pozostałych typów projektodawców przedstawiają się organizacje pozarządowe.

Poniższy wykres (1.) przedstawia udział procentowy poszczególnych typów projektodawców, ale tylko w tych działaniach, w ramach których aplikować mogły organizacje pozarządowe. Jak widać, co nie jest zaskoczeniem, najwięcej projektów (niespełna 1/3) realizują jednostki samorządu terytorialnego[3] i powiatowe urzędy pracy (21,66%)[4]. W dalszej kolejności znajdują się przedsiębiorcy (17,5%) i dopiero potem niespełna 11% projektów realizują organizacje pozarządowe[5]. Pod nieco enigmatycznie brzmiąca kategorią „inne" (17% projektów), kryją się m.in. związki zawodowe, organizacje pracodawców, szkoły wyższe, zakłady doskonalenia zawodowego, parki technologiczne czy agencje rozwoju regionalnego.

Warto się też przyjrzeć bliżej jak wypadają organizacje pozarządowe na tle pozostałych typów projektodawców w dostępnych dla nich działaniach w dwóch najbardziej popularnych programach operacyjnych – Zintegrowanym Programie Operacyjnym Rozwoju Regionalnego (ZPORR) i Sektorowym Programie Operacyjnym Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL).

Nie jest zaskoczeniem, że w ZPORR, w otwartych także dla organizacji pozarządowych działaniach, ponad połowa projektów realizowana jest przez jednostki samorządu terytorialnego. W programie tym najwięcej środków przeznaczono na rozwój infrastruktury m.in. drogowej i tej związanej z ochroną środowiska, dlatego naturalne wydaje się, że realizacja tego rodzaju przedsięwzięć leży głównie po stronie samorządów lokalnych. W dalszej kolejności, za samorządami, lokują się zarówno podmioty zgrupowane w omawianej już wcześniej kategorii „inne" (19%) oraz przedsiębiorcy (17,5%). Orga-

1. Udział poszczególnych projektodawców

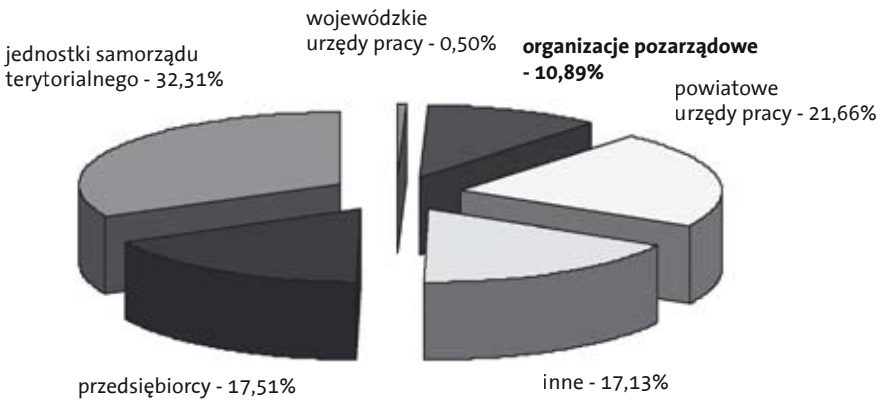

nizacje pozarządowe realizują niespełna 9% projektów we wszystkich dostępnych dla nich działaniach ZPORR (patrz wykres 2.).

W większości organizacje pozarządowe realizują (lub realizowały) projekty w ramach priorytetu 2. ZPORR, finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego. Dlatego też ciekawe i istotne z naszego punktu widzenia organizacji wydaje się być zestawienie dotyczące tylko tego priorytetu, a ściślej tylko tych działań, w ramach których projektodawcami mogły być organizacje pozarządowe. Okazuje się, że w tych działaniach 37,1% projektów realizowana była przez przedsiębiorców, 31,8% przez podmioty „inne", 20,1% przez organizacje pozarządowe i 9% przez jednostki samorządu terytorialnego i podległe im instytucje. Powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy realizowały jedynie niewielki procent tych projektów – odpowiednio 1,3 i 0,6%.

Udział poszczególnych typów projektodawców przedstawia się nieco inaczej w Sektorowym Programie Operacyjnym Rozwój Zasobów Ludzkich. Wiąże się to z innym charakterem tego programu. Dominują w nim projekty realizowane przez powiatowe urzędy pracy (ponad 55%). W dalszej kolejności jako projektodawcy plasują się przedsiębiorcy (niespełna 19%), co wydaje się o tyle oczywiste, że w ramach SPO RZL w wielu działaniach można było realizować projekty mające charakter typowo szkoleniowy, w co licznie wpisały się firmy szkoleniowo-doradcze. Odsetek projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe jest niewiele większy niż w ZPORR (11,3%), natomiast, co istotne, zdecydowanie mniejszy jest udział projektów realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego, a także podległe im jednostki (w tym ośrodki pomocy społecznej) – 4,3% (patrz wykres 3.).

Analizując udział poszczególnych typów projektodawców w ramach SPO RZL, należy pamiętać o wspomnianej już specyfice działań 1.2 i 1.3, które były teoretycznie dostępne dla organizacji pozarządowych, ale faktycznie miało to miejsce tylko w bardzo małym stopniu – w schemacie b). Dlatego wydaje się, że warto spojrzeć na zaangażowanie organizacji pozarządowych w realizację SPO RZL na tle innych typów projektodawców także bez uwzględniania niedostępnego dla nich schematu a) działań 1.2 i 1.3. Okazuje, że aż 35,6% tych projektów realizowane było przez przedsiębiorców, a aż 23% przez organizacje pozarządowe. Projekty PUP-ów stanowią wówczas jedynie 11,5% wszystkich, zaś podmioty z kategorii „inne" realizują 19,5% projektów.
Jak widać tego rodzaju zestawienia obarczone są pewną dozą nieścisłości, a decydujące znaczenie ma wybranie zakresu analizowanych projektów. Dlatego by możliwie prawdziwie opisać, jak na tle innych typów projektodawców prezentują się projekty organizacji pozarządowych, warto pamiętać o uwzględnianiu tego rodzaju niuansów.

2. Udział poszczególnych typów projektodawców w ZPORR

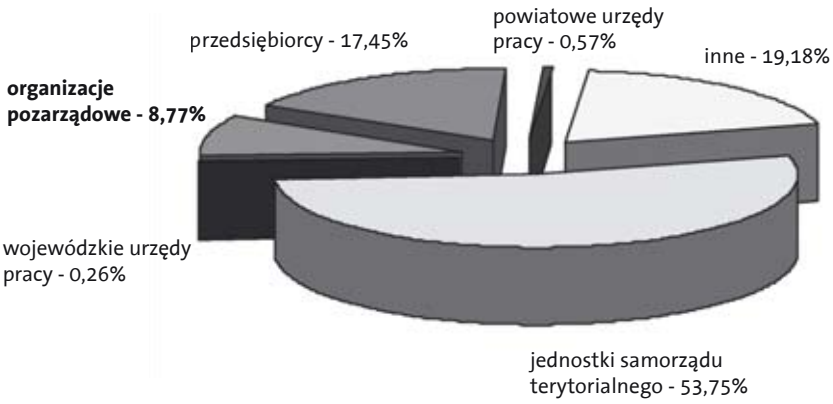

3. Udział poszczególnych typów projektodawców w SPO RZL

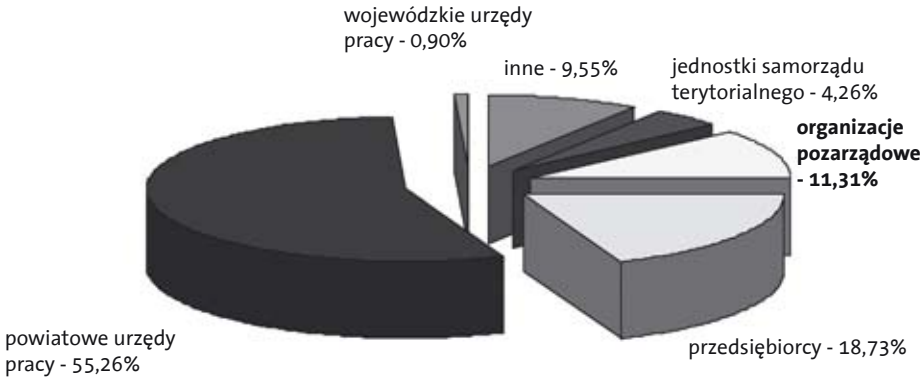

Ciekawe jest także zestawienie wyników, dotyczących SPO RZL i ZPORR z udziałem poszczególnych typów projektodawców w ramach Inicjatyw Wspólnotowej EQUAL, przy czym należy pamiętać wciąż o ograniczeniach związanych z tym, że pod uwagę brani byli tylko liderzy projektów, a nie wszyscy „udziałowcy" projektów (czyli członkowie tzw. partnerstw na rzecz rozwoju). W przypadku IW EQUAL aż ponad 50% projektów realizowanych jest przez partnerstwa, liderem których jest organizacja pozarządowa. 30% projektów, to te w których liderem są szkoły wyższe, agencje rozwoju regionalnego lub związki zawodowe (kategoria „inne"). Dopiero na dalszych miejscach plasują się jednostki samorządu terytorialnego i przedsiębiorcy (odpowiednio 8 i 7%). Wysoka pozycja organizacji pozarządowych wynika z faktu, że IW EQUAL koncentruje się na tych obszarach, w których organizacje pozarządowe działają dość prężnie, np. wykluczenie społeczne, nowe formy walki z bezrobociem, reintegracja kobiet i mężczyzn na rynku pracy. Szczególnie istotne wydaje się także to, że EQUAL nie narzuca sztywnych form rozwiązywania problemu (typów projektów), tak jak ma to miejsce w wypadku konkursów, ogłaszanych w ramach innych programów, a wręcz przeciwnie: jego istotą jest wypracowanie innowacyjnych rozwiązań (patrz wykres 4.).

Na koniec, prezentując udział organizacji pozarządowych w wykorzystaniu Funduszy Strukturalnych na tle pozostałych typów projektodawców, zróbmy innego rodzaju zestawienie i przyjrzyjmy się jeszcze ich zaangażowaniu w realizację projektów współfinansowanych tylko z Europejskiego Funduszu Społecznego (a więc w ramach SPO RZL, II priorytetu ZPORR i IW EQUAL)[6]. W poniższej tabeli przedstawiono udział poszczególnych typów projektodawców, w zależności od tego, czy bierzemy pod uwagę także projekty realizowane przez powiatowe urzędy pracy w ramach schematu a) działań 1.2 i 1.3 SPO RZL.

PROJEKTY ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Wiedząc już, jak wypadają organizacje pozarządowe w roli projektodawców, przyjrzyjmy się teraz projektom przez nie realizowanym. Jak już wspomniano, zgodnie z danymi z końca sierpnia 2006 r., takich projektów było ok. 850.

Programy operacyjne, z których korzystają organizacje

W rozdziale dotyczącym aplikowania przywoływaliśmy wyniki badań Stowarzyszenia Klon/Jawor, mówiące o tym, że organizacje najbardziej zainteresowane były korzystaniem z dwóch programów operacyjnych – Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego i Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich. Na obydwa programy jako pożądane źródło dofinansowania wskazało 26% spośród tych organizacji, które w ogóle zadeklarowały chęć ubiegania się o środku z Funduszy Strukturalnych.

Jak wynika z informacji uzyskanych od Instytucji Wdrażających deklaracje te przekładają się na faktyczną liczbę realizowanych przez organizacje projektów. Zgodnie z danymi

4. Udział poszczególnych typów projektodawców w IW EQUAL

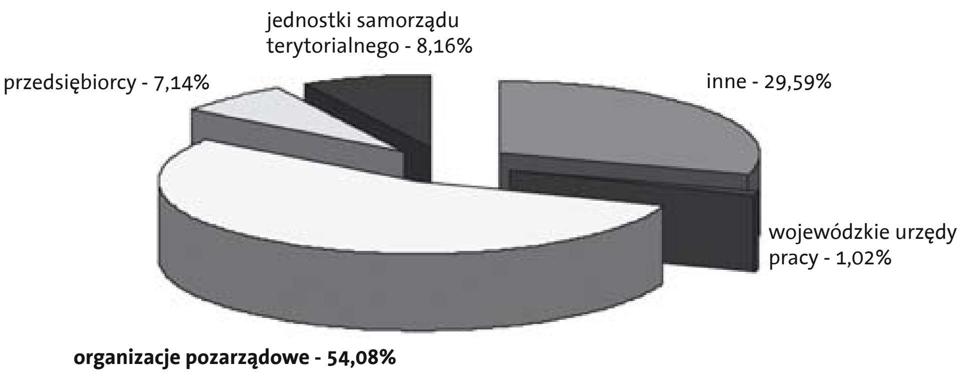

	Z uwzględnieniem projektów w schemacie a) działań 1.2 i 1.3 SPO RZL	Bez uwzględnienia projektów w schemacie a) działań 1.2 i 1.3 SPO RZL
przedsiębiorcy	27,9%	35,6%
powiatowe urzędy pracy	26,2%	5,8%
inne	20,6%	26,3%
organizacje pozarządowe	17,5%	22,3%
jednostki samorządu terytorialnego i jednostki im podległe	6,9%	8,8%
wojewódzkie urzędy pracy	0,9%	1,2%
razem	100%	100%

z końca sierpnia 2006 r. w ramach ZPORR organizacje realizowały ok. 370 projektów (tj. 43% wszystkich projektów), a w ramach SPO RZL ok. 340 (nieco ponad 40%). Najmniej istotnym z punktu widzenia organizacji pozarządowych okazał się Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb. W analizowanym okresie w jedynym dostępnym dla organizacji działaniu podpisano umowy tylko na sześć projektów, a tylko jeden z nich realizowany był przez organizację pozarządową.
Procentowy rozkład projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe przedstawiony został na poniższym wykresie (5.):

Lokalizacja projektów

Jeśli wziąć pod uwagę obszary, w których realizowane są projekty organizacji pozarządowych, to okazuje się, że niespełna 11% z nich to projekty obejmujące swoim zasięgiem cały kraj. Spośród pozostałych najwięcej projektów realizowanych jest w województwie mazowieckim, lubelskim i podkarpackim. Pozycję Mazowsza tłumaczy po pierwsze największy wskaźnik liczebności organizacji pozarządowych oraz „efekt Warszawy". Sytuację dużego „stężenia" projektów na Lubelszczyźnie można tłumaczyć tym, że w tym województwie w porównaniu z pozostałymi województwami działa proporcjonalnie dużo organizacji prowadzących działania związane z rynkiem pracy[7]. Zaskakująca i trudna do wytłumaczenia na obecnym poziomie zebranych danych jest jednak tak wysoka pozycja województwa podkarpackiego. Poniższa mapa przedstawia podział projektów realizowanych przez pozarządowe organizacje w rozbiciu na województwa[8]. (mapka)

5. Udział procentowy projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe w poszczególnych programach operacyjnych

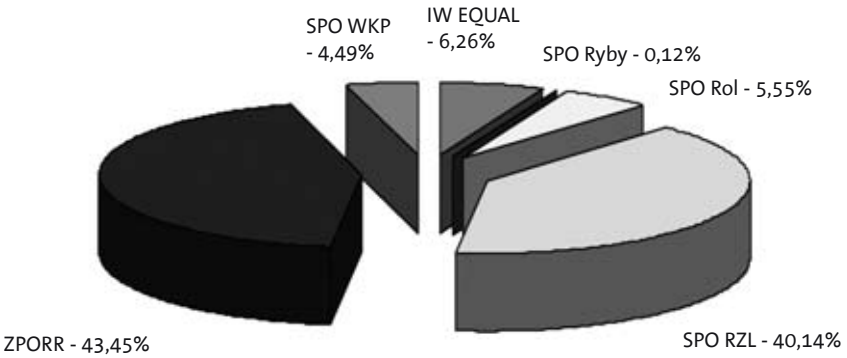

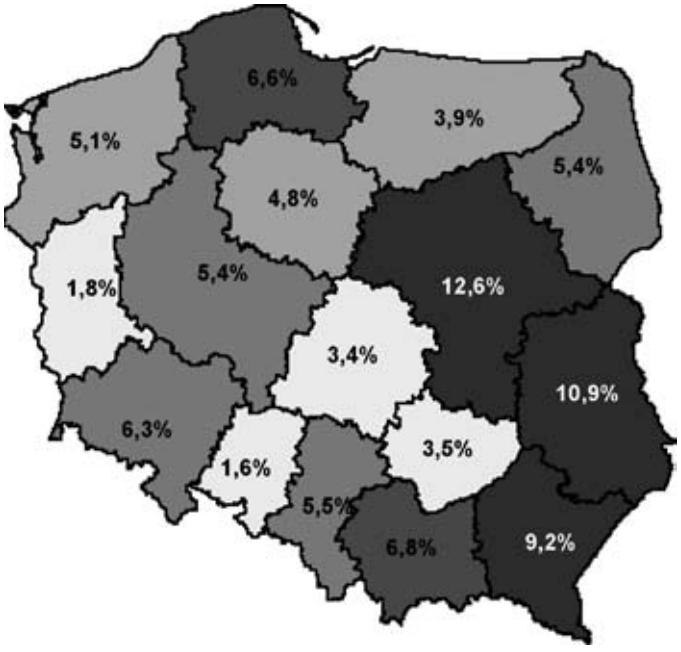

% projektów z FS realizowanych przez organizacje pozarządowe w regionach

■	9,2 - 12,7%	(3)
■	6,3 - 9,2%	(2)
■	5,4 - 6,3%	(4)
■	3,9 - 5,4%	(3)
□	1,6 - 3,9	(4)

Budżety projektów organizacji pozarządowych
Jeśli wziąć pod uwagę wielkość budżetów projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe to okazuje się, że łącznie do końca sierpnia 2006 r., zgodnie z podpisanymi umowami, do organizacji pozarządowych miało trafić 8,1% wszystkich zakontraktowanych pieniędzy. Łączna kwota budżetów projektów organizacji pozarządowych wynosiła ok. 1 miliarda zł. Przy szczegółowej analizie budżetów projektów realizowanych przez stowarzyszenia i fundacje wynika, że: 5% tych projektów ma budżety poniżej 100 tys. zł, a aż 27% – powyżej 1 miliona zł. Połowa z realizowanych przez organizacje projektów ma budżet powyżej 570 tys. zł.
Zapewne duży wpływ na te statystyki mają projekty realizowane w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, gdzie wszystkie 53 projekty, w których liderami są organizacje pozarządowe, mają budżety powyżej miliona zł.

ORGANIZACJE REALIZUJĄCE PROJEKTY

Ile organizacji – projektodawców?
Jak już wspomnieliśmy, z informacji uzyskanych od Instytucji Wdrażających do końca sierpnia 2006 r. wynika, że organizacje zrealizowały (lub realizują) ok. 850 projektów. Przyjrzyjmy się im bliżej.

W rozdziale o potencjalnych projektodawcach (str. 67) wykazaliśmy, że jedynie ok. 15% polskich organizacji pozarządowych mieści się w grupie potencjalnych projektodawców, mających realną możliwość ubiegania się o środki z Funduszy Strukturalnych. Tyle ich właśnie spełnia łącznie wszystkie cztery warunki dostępu do tych środków, czyli: ma budżet roczny powyżej 20 tys. zł, ma profesjonalną obsługę księgową, konto bankowe oraz zatrudnia personel.
Z deklaracji samych organizacji, objętych badaniem Stowarzyszenia Klon/Jawor, wynika, o czym pisaliśmy już wcześniej, że próbę uzyskania dofinansowania projektów z Funduszy Strukturalnych podjęło ok. 7% polskich organizacji pozarządowych, a z sukcesem uczyniło to ok. 2%, czyli ok. 27,5% tych, które aplikowały[9]. Nieco odmienne liczby i procenty wyłaniają się z danych, uzyskanych od Instytucji Wdrażających. Wynika z nich, że do końca sierpnia 2006 r. wspomniane już 850 projektów finansowanych z Funduszy Strukturalnych realizowało ok. 450 organizacji, czyli jedynie 0,71% wszystkich organizacji pozarządowych w Polsce[10]. Należy jednak pamiętać, że przy tak małych liczbach, różnice te mogą się po prostu mieścić w granicach błędu statystycznego.
Zestawienie odsetka organizacji pozarządowych, które z sukcesem aplikowały o środki z Funduszy Strukturalnych, z 15%, które, jak się wydaje, spełniały odpowiednie kryteria, wskazuje, że jedynie 5% z grupy potencjalnych beneficjentów uzyskało dofinansowanie na realizację projektów.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że jedna trzecia organizacji pozarządowych realizujących projekty (do końca sierpnia 2006 r.), podpisała umowy na więcej niż jeden projekt. „Rekordziści" podjęli się zrealizowania ponad dwudziestu projektów. Szczegółowy rozkład projektów organizacji pozarządowych przedstawia poniższy wykres.

W dalszych rozważaniach warto byłoby przyjrzeć się czynnikom, które decydują o tym, że dana organizacja sięga po środki z Funduszy Strukturalnych więcej niż raz, przy czym można z dużą dozą prawdopodobieństwa zakładać, że czynią to przede wszystkim organizacje duże, o ponadprzeciętnym potencjale organizacyjnym i finansowym. Zapewne często jest tak, że kolejny projekt następuje po zakończeniu poprzedniego i jest jego naturalną kontynuacją. Jednak analizując dane, uzyskane od Instytucji Wdrażających, zobaczyć można także, że część organizacji realizowała jednocześnie kilka projektów (głównie szkoleniowych), skierowanych do bardzo różnych grup docelowych.

Rozkład terytorialny organizacji – projektodawców
Na koniec zobaczmy, jak wygląda rozkład terytorialny organizacji pozarządowych, realizujących projekty finansowane ze środków z Funduszy Strukturalnych. Podobnie, jak miało to miejsce w wypadku obszaru realizacji projektu, także tu przodują te same trzy województwa: mazowieckie, lubelskie i podkarpackie. Wzrasta jednak znacząco procent

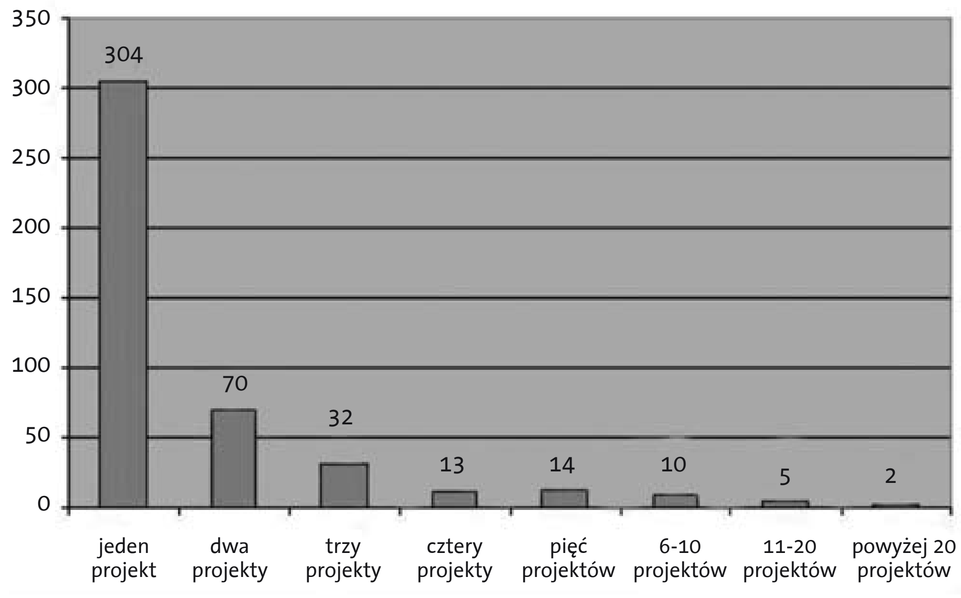

projektodawców mających swoje siedziby w województwie mazowieckim. Dzieje się tak ze względu na fakt, że właśnie na Mazowszu swoje siedziby ma połowa organizacji, które realizują projekty obejmujące swoim zasięgiem cały kraj. Poniższa mapa obrazuje pochodzenie organizacji realizujących projekty w podziale na województwa, przy czym procenty odnoszą się do liczby projektodawców realizujących poszczególne projekty – tak więc nie uwzględniają faktu, że jeden projektodawca może realizować więcej niż jeden projekt.

Organizacje sięgające z sukcesem po środki z Funduszy Strukturalnych to w ponad 70% organizacje z dużych miast – nieco ponad 20% ma siedzibę w Warszawie, niespełna 43% w pozostałych miastach wojewódzkich, a ponad 9% w tych miastach, które były stolicami województw przed reformą administracyjną z 1998 r., a obecnie utraciły status miasta wojewódzkiego. Pozostałe niecałe 30% to organizacje z mniejszych miast i obszarów wiejskich. Takie zróżnicowanie liczby organizacji – projektodawców korzystających ze środków z Funduszy Strukturalnych ze względu na wielkość miejscowości koresponduje z wynikami badania Stowarzyszenia Klon/Jawor, mówiącymi że 40% organizacji działa na terenie szesnastu miast wojewódzkich, a co czwarta z nich w Warszawie[11]. Jednak jak widać w wypadku organizacji realizujących projekty ze środków Funduszy Strukturalnych istnieje „nadreprezentacja" podmiotów z dużych aglomeracji miejskich.

ASPEKTY DZIAŁANIA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH UŁATWIAJĄCE APLIKOWANIE O FUNDUSZE STRUKTURALNE

Aby uzupełnić dane liczbowe, dotyczące organizacji korzystających z Funduszy Strukturalnych, warto sięgnąć do analizy danych z badania Stowarzyszenia Klon/Jawor. W pracy „Dostęp organizacji pozarządowych do Funduszy Strukturalnych – stan obecny i perspektywy" Marta Gumkowska i Jan Herbst przyjrzeli się grupie organizacji deklarującej, że korzystają z Funduszy Strukturalnych i wyróżnili cechy, które ułatwiają sięganie po pieniądze unijne. Są to:

- znajomość i doświadczenie w pracy metodą projektu, czyli umiejętność myślenia kategoriami celów, działań i rezultatów,
- przynależność do sieci lub federacji (krajowych i międzynarodowych),
- doświadczenie w konkursach i przetargach organizowanych przez samorząd,
- deklarowany dostęp do informacji i infrastruktury, korzystanie z nich,
- współpraca z partnerami zewnętrznymi,
- kultura organizacyjna – skłonność do ryzyka,
- doświadczenie w aplikowaniu o fundusze przedakcesyjne.

Znajomość i doświadczenie w pracy metodą projektu, czyli umiejętność myślenia kategoriami celów, działań i rezultatów

„Wśród organizacji, które mają za sobą doświadczenie aplikowania o Fundusze Strukturalne metodą projektową pracuje niemal 77%, podczas gdy w grupie organizacji spełniających warunki brzegowe ubiegania się o Fundusze Strukturalne, które jednak nie aplikowały (podobnie jak w całym sektorze) taki sposób pracy deklaruje niewiele ponad połowa. Co więcej, z badania wynika, że wśród organizacji, które aplikowały, więcej jest takich, które w ciągu ostatnich 2 lat zrealizowały ponad 5 projektów (58%), podczas gdy w całym sektorze stanowią one tylko 43%"[12]. Znajomość metody projektowej jest konieczna już na etapie konstruowania wniosku, ponadto bardzo ułatwia pracę przy jego realizacji. Mimo że nie jest to

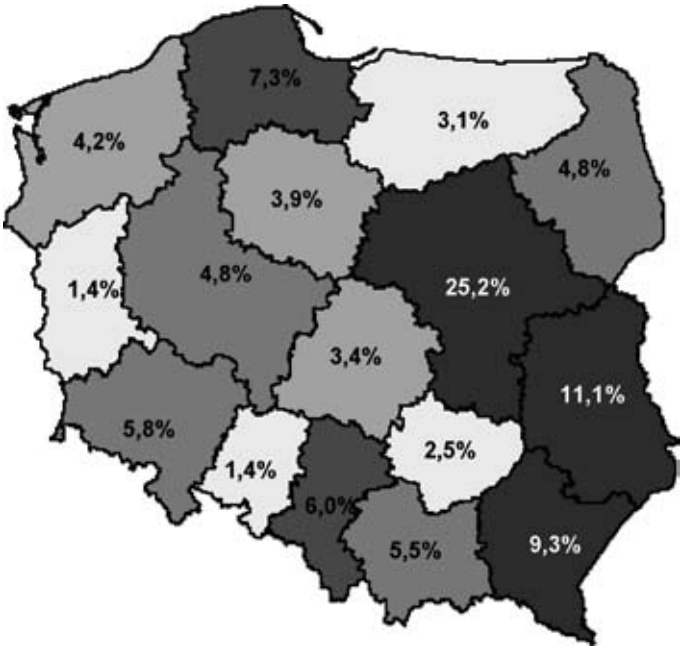

% projektodawców z poszczególnych regionów realizujących projekty FS

■	9,3 - 25,2%	(3)
■	5,8 - 9,3%	(2)
■	4,8 - 5,8%	(4)
■	3,4 - 4,8%	(3)
□	1,4 - 3,4	(4)

jeszcze powszechny sposób myślenia wśród organizacji, ich doświadczenie w tym względzie i tak jest stosunkowo duże. Warto dodać, że szkolenia z tego tematu są dość popularne, tak więc chętni mają duże szanse skorzystania z nich.

Przynależność do sieci lub federacji (krajowych i międzynarodowych)

Przynależność do sieci i federacji polskich deklaruje 53,9% z organizacji znajdujących się w grupie potencjalnych projektodawców, w całym sektorze dotyczy to tylko 33,8% organizacji. Na pierwszy rzut oka trudno zrozumieć korelację między faktem bycia zrzeszonym a byciem potencjalnym projektodawcą. Być może zależność tę można wytłumaczyć tym, że przynależność do sieci czy federacji daje dużo większą szansę dostępu do doświadczeń innych organizacji. Sieci prowadzą też rzecznictwo, a ich głos, reprezentujący interes wielu innych organizacji, jest dużo mocniejszy i ma większe znaczenie w walce o korzystne rozwiązania.

Doświadczenie w konkursach i przetargach organizowanych przez samorząd

W otwartych konkursach organizowanych przez samorząd startowało 25,4% wszystkich organizacji. W interesującej nas grupie liczba ta znacząco się zwiększa – do 41,5%, a w przypadku przetargów wręcz podwaja z 4,5% na 8,8%. Procedura przetargowa wciąż stanowi dużą – wydaje się, że zwłaszcza psychiczną, barierę do pokonania dla organizacji pozarządowych. Dlatego ci, którzy odważyli się na to, mogą mieć mniejsze obawy przed formalnościami w projektach strukturalnych.

Wydaje się też, że konkursy otwarte, w których dofinansowanie mogą dostać również mniejsze organizacje, i w których dotacje nie są aż tak wysokie, a realizacja projektu nie przysparza aż tylu trudności natury formalnej, są idealnym poligonem doświadczalnym przed sięgnięciem po większe środki.

Dostęp do informacji i szkoleń oraz korzystanie z nich

Istotnymi czynnikami, zwiększającymi szanse na sukces w aplikowaniu, są również działania tzw. fundraisingowe, czyli mające na celu znalezienie źródeł finansowania, szkolenia związane z funkcjonowaniem organizacji (np. budowanie zespołu, zarządzanie finansami) oraz promowanie działań organizacji i tworzenie jej dobrego wizerunku. Jak wykazano w części rozdziału, dotyczącej barier w aplikowaniu, rola infrastruktury – organizacji wspierających – może okazać się kluczowa w przygotowywaniu organizacji do realizacji projektów finansowanych z Funduszy Strukturalnych.

Współpraca z partnerami zewnętrznymi

„Organizacje, które mają za sobą doświadczenie aplikowania o środki z Funduszy Strukturalnych, mają zdecydowanie więcej partnerów, z którymi utrzymują częste i regularne kontakty – 41% z nich deklaruje, że blisko współpracuje z co najmniej pięcioma partnerami. W całym sektorze więcej niż czterech partnerów, z którymi kontakty były częste i regularne, miało tylko ok. 22% organizacji, zaś wśród tych będących potencjalnymi projektodawcami (spełniającymi twarde kryteria ubiegania się o Fundusze Strukturalne, ale nieaplikującymi) 31%. Organizacje, które aplikowały o środki z funduszy unijnych mają też rozleglejszą sieć partnerów, z którymi kontakty są co prawda nie tak częste, ale utrzymywane co najmniej „co jakiś czas" – 60% deklaruje, że ma co najmniej siedmiu takich partnerów (w przypadku organizacji spełniających kryteria ubiegania się o fundusze pochwalić się taką liczbą może 38%, zaś w całym sektorze 29%)"[13].

Element posiadania partnerów wydaje się być o tyle istotny, że wiele projektów można realizować w partnerstwach – niekiedy jest to wręcz konieczne. Nikomu też nie trzeba udowadniać, że współpraca z innymi organizacjami, administracją oraz biznesem przynosi wiele korzyści, również wtedy kiedy ma ona charakter nieformalny. Współpraca z innymi organizacjami polega zazwyczaj na wymianie doświadczeń i wiedzy, wzajemnym świadczeniu sobie usług itp. Natomiast współpraca z administracją czy biznesem może pomóc w konstruowaniu partnerskich relacji, co buduje lepszą pozycję organizacji i ułatwia odejście od stereotypu bycia „petentem o pieniądze". Wszystkie te aspekty mogą okazać się niezwykle pomocne w procesie aplikowania o środki strukturalne.

Kultura organizacyjna – skłonność do ryzyka

„Spośród różnych cech charakteryzujących styl pracy czy kulturę organizacyjną organizacji tylko jedna wydaje się mieć związek z większą gotowością do ubiegania się o środki z Funduszy Strukturalnych. Jest to gotowość ryzyka, a raczej, mniejsze przywiązanie do poczucia bezpieczeństwa. Organizacje zostały poproszone o „umiejscowienie się" na pięciostopniowej skali, której skrajne punkty oznaczały dwa różne podejścia do ryzyka i bezpieczeństwa, opisane za pomocą stwierdzeń: „Najważniejsze jest dla nas bezpieczeństwo organizacji, nie podejmujemy żadnych działań, które mogłyby mu zagrozić" i „Najważniejszy jest dla nas sukces naszych działań – aby go osiągnąć, często podejmujemy ryzyko". Porównanie odpowiedzi organizacji, które aplikowały o Fundusze Strukturalne i tych, które spełniają twarde kryteria, ale się o te środki nie ubiegały, nie świadczy co prawda o dużo większej skłonności do ryzyka organizacji, które starały się o środki strukturalne (29,6% z nich uznało, że gotowe są zaakceptować ryzyko jako cenę sukcesu, podczas gdy wśród organizacji spełniających warunki aplikowania 26,9%, a w całym sektorze 25,4%), jednak zdecydowanie rzadziej identyfikują się one z postawą „asekuracyjną", podporządkowującą wszystkie decyzje czy działania nadrzędnej zasadzie zachowania bezpieczeństwa organizacji"[14].

Doświadczenie w aplikowaniu o fundusze przedakcesyjne

Z badania Stowarzyszenia Klon/Jawor wynika, że istnieje bardzo silna korelacja pomiędzy ubieganiem się o środki przedakcesyjne a aplikowaniem o Fundusze Strukturalne. Temu zagadnieniu poświęciliśmy osobny rozdział, więc w tym miejscu przypomnimy tylko najważniejsze fakty. 75% organizacji pozarządowych, które deklarują, że korzystają z Funduszy Strukturalnych, wcześniej aplikowało z sukcesem o środki przedakcesyjne. To doświadczenie jest znaczące nie tylko na tle całego sektora organizacji pozarządowych, ale też w kontekście tych 15% organizacji, które w ogóle mają na to szanse, gdyż spełniają odpowiednie kryteria. Co więcej, doświadczenie tego rodzaju wzmacnia też szanse na sukces w aplikowaniu organizacjom, które ubiegały się wcześniej środki przedakcesyjne, dwa razy częściej udawało się aplikować z sukcesem o środki strukturalne.

PRZYPISY

[1] Dane, które przedstawiamy zostały uzyskane przez Stowarzyszenie na rzecz FIP w większości od instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie poszczególnych działań, w których projektodawcami mogły być (zgodnie z uzupełnieniami programów operacyjnych) organizacje pozarządowe. Obejmują one projekty, na realizację których umowy podpisano do końca sierpnia 2006 r. Trzeba jednak zaznaczyć, że przygotowanie zestawienia pozwalającego na policzenie wszystkich projektów, które były realizowane w ramach tych działań i właściwe porównanie ich z projektami organizacji pozarządowych było jednak niezmiernie utrudnione m.in. ze względu na fakt, że część działań dostępnych teoretycznie dla organizacji pozarządowych podzielona została na schematy – otwarte i zamknięte. W związku z tym tylko część projektów wyłaniana była w drodze otwartego konkursu. Uzyskanie od instytucji wdrążających list realizowanych projektów tylko w danym schemacie było częstokroć niemożliwe, dlatego też, analizując dane pochodzące z tego źródła, należy mieć na uwadze wynikające z tego problemy.

[2] Omawiane w tym rozdziale dane dotyczą jedynie przedsięwzięć, w których organizacje pozarządowe były liderami projektów, a więc nie uwzględniają tych, w których były partnerami. W związku z tym, zapewne w rzeczywistości organizacje pozarządowe uczestniczyły w realizacji większej liczby projektów.

[3] Pod pojęciem jednostki samorządu terytorialnego rozumiemy w tym wypadku także instytucje jemu podległe m.in. ośrodki pomocy społecznej.

[4] W większości przypadków projekty realizowane przez PUP-y mieściły się w ramach działań 1.2 i 1.3 SPO RZL. Teoretycznie działania te dostępne były także dla organizacji pozarządowych, ale w praktyce na schemat b), wdrażany w trybie konkursowym, przeznaczono niewiele środków i to tylko w 2004 r. Przeważająca część środków przypadło powiatowym urzędom pracy w ramach dostępnego tylko dla nich schematu a).

[5] W rzeczywistości procent ten może być nieco wyższy ze względu na kłopoty z oddzieleniem projektów realizowanych w schematach a) i b) działań 1.2 i 1.3 SPO RZL, o czym piszemy powyżej.

[6] Tak jak przy poprzednich zestawieniach, podkreślamy, że brane były pod uwagę tylko projekty wdrażane w ramach działań dostępnych dla organizacji pozarządowych. Co więcej, opieramy się ponownie na danych dotyczących głównych projektodawców, bez wnikania w skład partnerstw.

[7] Jan Herbst „Organizacje pozarządowe w systemie usług rynku pracy 2005. Raport z badania ilościowego”*, str. 7.*

[8] Na mapie nie zostały odnotowane projekty o zasięgu ogólnopolskim (10,99%).

[9] Marta Gumkowska, Jan Herbst „Dostęp organizacji pozarządowych do Funduszy Strukturalnych – stan obecny i perspektywy”*, str. 12.*

[10] Jak już zaznaczyliśmy wcześniej, omawiane w tym rozdziale dane dotyczą jedynie liderów projektów, a więc nie uwzględniają partnerów. Należy więc pamiętać, że w rzeczywistości w realizacji projektów uczestniczyła większa liczba organizacji pozarządowych, np. w roli partnerów w projektach (zarówno w projektach złożonych przez organizacje pozarządowe, jak i przez inne podmioty). Niewątpliwie tego rodzaju sytuacje dotyczą głowie IW EQUAL i Pilotażowego Programu LEADER+.

[11] Marta Gumkowska, Jan Herbst „Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania 2006”*, str. 13.*

[12] Marta Gumkowska, Jan Herbst „Dostęp organizacji pozarządowych…”*, str. 29.*

[13] Marta Gumkowska, Jan Herbst „Dostęp organizacji pozarządowych…”*, str. 35-36.*

[14] Marta Gumkowska, Jan Herbst „Dostęp organizacji pozarządowych…”*, str. 37-38.*

04. JESZCZE RAZ O PO KL

O nowym programie Kapitał Ludzki słyszał już każdy, kto choć trochę interesuje się Funduszami Strukturalnymi. Od prawie dwóch lat z różnym natężeniem i na różnym poziomie szczegółowości pisze się o tym w mediach i mówi na konferencjach. Ale wiedzy nigdy za wiele: przyjrzyjmy się zatem jeszcze raz temu programowi operacyjnemu.

ZOSIA KOMOROWSKA

UPORZĄDKUJMY FAKTY

Na początek informacje już od pewnego czasu znane: po pierwsze, przypomnijmy, że to właśnie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007-2013 będzie wydatkowane całe przeznaczone dla Polski wsparcie z Europejskiego Funduszu Społecznego. Dotychczas, w latach 2004-2006, część środków EFS finansowała działania w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich, część II priorytet Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, a część Inicjatywę Wspólnotową EQUAL w Polsce. Tym razem całość pieniędzy z EFS idzie jednym strumieniem – właśnie przez PO KL.

Wiadomo też, ile tych pieniędzy będzie – 11,4 mld euro, z czego 9,7 mld to środki z EFS, a pozostałe – ok. 1,7 mld to środki krajowe. Od razu warto też zaznaczyć, że 62% wszystkich pieniędzy (ponad 7,1 mld euro) w ramach PO KL wydatkowana będzie na szczeblu wojewódzkim – w tzw. komponencie regionalnym, 34% (ok. 3,9 mld euro) na priorytety centralne, a pozostałe 4% to kwoty przeznaczone na pomoc techniczną.

Sam cel programu też jest już określony. Jego realizacja ma się przyczynić do wzrostu zatrudnienia i spójności społecznej, podniesienia poziomu wykształcenia w społeczeństwie, a także zwiększenia konkurencyjności przedsiębiorstw oraz poprawy jakości i dostępności usług szkoleniowo-doradczych. Stanowi on odpowiedź na wyzwania postawione przez odnowioną Strategię Lizbońską – a więc uczynienie z Europy bardziej atrakcyjnego miejsca do lokowania inwestycji i podejmowania pracy, rozwijanie wiedzy i innowacji dla wzrostu oraz tworzenie większej liczby trwałych miejsc pracy.

KOMPONENT CENTRALNY, KOMPONENT REGIONALNY

W Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki wyodrębniono dziesięć priorytetów:

- I Zatrudnienie i integracja społeczna (506,2 mln euro);
- II Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących (778 mln euro);
- III Wysoka jakość systemu oświaty (1006,2 mln euro);
- IV Szkolnictwo wyższe i nauka (960,4 mln euro);
- V Dobre rządzenie (610,9 mln euro);
- VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich (2256,9 mln euro);
- VII Promocja integracji społecznej (1552,9 mln euro);
- VIII Regionalne kadry gospodarki (1588,5 mln euro);
- IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach (1703,4 mln euro);
- X Pomoc techniczna (456,8 mln euro).

Część z tych priorytetów (I – V) wdrażana będzie na szczeblu ogólnopolskim, a więc wszelkie konkursy i projekty systemowe przewidziane w ramach tych priorytetów będą ogłaszane i realizowane przez poszczególne ministerstwa lub inne urzędy centralne. To właśnie te priorytety tworzą tzw. komponent centralny.
Natomiast komponent regionalny to priorytety od VI do IX, a instytucjami odpowiedzialnymi za ich realizację (tzw. instytucjami pośredniczącymi) są samorządy poszczególnych województw. Odpowiedzialność ta polega m.in. na tym, że poszczególne urzędy marszałkowskie wskazały podmioty, które w danym województwie pełnić będą funkcje instytucji wdrażających dla poszczególnych „regionalnych" priorytetów i wyodrębnionych działań.
Merytoryczną osią podziału na komponent centralny i regionalny jest zasada, że na szczeblu ogólnokrajowym wspierane będą struktury i systemy instytucjonalne, a na szczeblu regionalnym osoby i grupy społeczne. Podział ten nie jest do końca konsekwentny, gdyż zarówno w komponencie centralnym znajdziemy działania nastawione na wspieranie osób – chociażby mniejszości romskiej, a w części regionalnej – działania związane ze szkoleniami dla pracowników instytucji pomocy społecznej.

PRIORYTETY

W tekście samego Programu Operacyjnego znajdziemy m.in. opis diagnozy społeczno-ekonomicznej, omówiony wyżej cel główny, cele strategiczne, podział na priorytety, alokację środków (zarówno z EFS, jak i krajowych) na cały Program i na poszczególne priorytety oraz opis sytemu wdrażania.
Jednak to, co wydaje się najważniejsze z punktu widzenia przyszłych projektodawców – a więc co kryją w sobie poszczególne priorytety: jakie działania przewidziano w każdym z nich, jakiego typu projekty, kto będzie mógł je realizować i kto ma być ich adresatem – odnajdziemy nie w samym PO KL, ale w Szczegółowym Opisie Priorytetów (w okresie 2004-2006 analogiczne informacje znajdowały się w tzw. uzupełnieniach programów operacyjnych). Szczegółowy Opis Priorytetów jest dokumentem wyłącznie krajowym, w przeciwieństwie do samego PO KL nie podlega on negocjacjom z Komisją Europejską, a przyjęty zostanie po wakacjach przez Komitet Monitorujący PO KL.

Choć negocjacje z Komisją Europejską samego PO KL już się zakończyły, Szczegółowy Opis Priorytetów jest nadal w stanie tworzenia, a dokładnie mówiąc głównie dopasowywania do efektów negocjacji. Dlatego może się zdarzyć, że opisane pokrótce niżej priorytety mogą się jeszcze zmienić. Nieznany jest bowiem jeszcze ostateczny podział poszczególnych priorytetów na działania i wprowadzenie nowych typów projek-

tów albo przeformułowanie już zapisanych jest ciągle jeszcze możliwe.

Mimo tych wszystkich zastrzeżeń warto jednak przyjrzeć się poszczególnym priorytetom i wskazać te szczególnie istotne punktu widzenia organizacji pozarządowych.

W ramach **priorytetu I „Zatrudnienie i integracja społeczna"** zostaną najprawdopodobniej wyodrębnione trzy działania. Pierwsze ma być związane ze wsparciem systemowym instytucji rynku pracy, drugie ze wsparciem systemowym instytucji pomocy i integracji społecznej Działanie trzecie – nazwane Program integracji i aktywizacji zawodowej – obejmować ma m.in. wsparcie z zakresu integracji społecznej, zatrudnienia i edukacji dla mniejszosci romskiej; przedsięwzięcia związane z aktywizacją społeczno-zawodową i podnoszeniem kwalifikacji zawodowych osób pozbawionych wolności, modernizacją systemu szkolenia zawodowego więźniów i akcjami informacyjnymi na ten temat; oraz projekty wpierające integrację zawodową i społeczną młodzieży w zakładach poprawczych. W ramach tego działania mają być także realizowane ogólnokrajowe i ponadregionalne projekty aktywizacji zawodowej i integracji społecznej, skierowane do osób niepełnosprawnych i ich otoczenia; inicjatywy na rzecz integracji z rynkiem pracy pracowników migrujących, obejmujących w szczególności oraz doradztwo i pomoc prawną w zakresie i przeciwdziałania dyskryminacji na rynku pracy oraz kontaktów z organami administracyjnymi. Ponadto działanie to obejmować ma także projekty przypisane do realizacji wprost Ochotniczym Hufcom Pracy. Trzeba też zaznaczyć, że zgodnie z ostatnią wersją Szczegółowego Opisu Priorytetów tylko jeden typ projektu w ramach całego priorytetu – ten skierowany do mniejszości romskiej, będzie mógł być realizowany w trybie konkursowym.

Priorytet II „Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących" kryje w sobie działania, związane z rozwojem kadr nowoczesnej gospodarki oraz wsparcie dla systemu adaptacyjności kadr. Ponadto w wyniku negocjacji z Komisją Europejską do tego priorytetu zostały dołączone działania, które wcześniej tworzyły oddzielny priorytet „Profilaktyka, promocja i poprawa stanu zdrowia ludności w wieku produkcyjnym". Zgodnie z ostatnią dostępną wersją projektu Szczegółowego Opisu Priorytetów konkursy będą ogłaszane m.in. na realizację szkoleń i studiów podyplomowych; ogólnopolskich i ponadregionalnych zamkniętych projektów szkoleń i doradztwa dla przedsiębiorców przygotowanych w oparciu o indywidualne strategie rozwoju firm; ogólnopolskich i ponadregionalnych otwartych projektów szkoleń i doradztwa dla przedsiębiorców oraz pracowników przedsiębiorstw oraz na budowanie partnerstwa na rzecz promocji podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Dla niektórych organizacji pozarządowych może być także istotne, że w ramach drugiego priorytetu w trybie systemowym będą realizowane projekty służące poprawie jakości usług świadczonych przez instytucje wspierające rozwój przedsiębiorczości.

III priorytet „Wysoka jakość systemu oświaty", zgodnie z ostatnią dostępną wersją Szczegółowego Opisu Priorytetów, ma być podzielony na sześć działań: Wysoka jakość kształcenia w systemie oświaty; Rzwój systemu egzaminów zewnętrznych; Opracowanie i wdrożenie krajowego systemu kwalifikacji i krajowych ram kwalifikacji; Rozwój systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego; Efektywny system kształcenia i doskonalenia kadr oświaty oraz Wyrównywanie szans edukacyjnych i rozwój kompetencji kluczowych.
W ramach tych działań w trybie konkursowym ma być realizowane tylko wsparcie w postaci opracowania i pilotażowego wdrożenia innowacyjnych programów, dotyczących m.in. kształcenia w zakresie nauk ścisłych i technicznych, przedsiębiorczości (w tym społecznej) oraz kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, opracowania i upowszechnienia programów i materiałów dydaktycznych do kształcenia na odległość oraz przygotowania wybranych szkół do realizacji praktyk przez studentów przygotowywanych do wykonywania zawodu nauczyciela.

Priorytet IV „Szkolnictwo wyższe i nauka" prawdopodobnie będzie się składał z trzech działań: Rozwój potencjału dydaktycznego uczelni; Zwiększenie liczby absolwentów kierunków o znaczeniu kluczowym dla gospodarki opartej na wiedzy oraz Wzmocnienie kompetencji kadr systemu Badania+Rozwój (B+R). Zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Priorytetów wszystkie podmioty będą mogły starać się w trybie konkursowym o realizację projektów, związanych m.in. z wdrożeniem programów rozwoju uczelni, obejmujących m.in.: przygotowywanie, otwieranie i realizację nowych kierunków studiów, dostosowywanie programów na istniejących kierunkach studiów do potrzeb rynku pracy, lepsze przygotowanie absolwentów do wejścia na rynek pracy m.in. poprzez wzmocnienie roli akademickich biur karier, współpracę uczelni z pracodawcami w zakresie wzmocnienia praktycznych elementów nauczania oraz zwiększenia zaangażowania pracodawców w realizację programów rozwojowych. W ramach priorytetu czwartego konkursy mają być ogłaszane także na; projekty w zakresie kształtowania umiejętności pracowników systemu B+R w zakresie zarządzania badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi oraz komercjalizacji wyników; projekty podnoszące świadomość pracowników systemu B+R oraz przedsiębiorców w zakresie wagi badań naukowych i prac rozwojowych dla gospodarki; a także przedsięwzięcia upowszechniające osiągnięcia naukowe w procesie kształcenia.

Priorytet V „Dobre rządzenie" wydaje się szczególnie istotny z punktu widzenia organizacji pozarządowych, zwłaszcza, że jest on „pozostałością" skasowanego Programu Operacyjnego Społeczeństwo Obywatelskie. Najprawdopodobniej w ramach tego priorytetu zostanie wyodrębnionych pięć działań: Wzmacnianie potencjału administracji rządowej; Wzmacnianie potencjału administracji samorządowej; Wysoka jakość usług świadczonych przez wymiar sprawiedliwości, Rozwój potencjału trzeciego sektora oraz Rozwój dialogu społecznego. W obszarze szczególnego zainteresowania organizacji pozarządowych znajdzie się z pewnością działanie czwarte, mające na celu wsparcie potencjału organizacji pozarządowych w zakresie zdolności do realizacji zadań publicznych we współpracy z administracją publiczną. W ramach tego działania najprawdopodobniej możliwe będzie m.in. prowadzenie badań i analiz na temat dialogu obywatelskiego, perspektyw rozwoju oraz potrzeb jego uczestników; monitorowanie i ewa-

luacja współpracy pomiędzy administracją publiczną, instytucjami dialogu obywatelskiego; promowanie i upowszechnianie współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi; wzmocnienie szeroko rozumianych konsultacji społecznych, dotyczących regulacji prawnych i uzgadniania polityk publicznych, w tym konsultacji dokonywanych drogą elektroniczną; upowszechnianie współpracy w zakresie uzgadniania polityk publicznych pomiędzy administracją publiczną i organizacjami pozarządowymi oraz wypracowanie i upowszechnianie standardów współpracy administracji publicznej z partnerami społecznymi i organizacjami pozarządowymi. Działanie czwarte w piątym priorytecie obejmie zapewne także tworzenie regionalnych i lokalnych centrów informacji i wspomagania organizacji pozarządowych oraz wsparcie działalności nowo utworzonych oraz już istniejących centrów w zakresie pomocy doradczo-szkoleniowej dla organizacji pozarządowych; tworzenie i wdrażanie programów z zakresu społecznego nadzoru nad działalnością sektora publicznego; tworzenie i wspieranie porozumień (sieci) organizacji pozarządowych o charakterze terytorialnym oraz branżowym oraz tworzenie i wdrażanie programów z zakresu poradnictwa prawnego i obywatelskiego. Ponadto w ramach tego działania mają być prowadzone projekty, zmierzające do wypracowania i upowszechniania standardów działania trzeciego sektora, zapewniających wysoką jakość realizacji zadań publicznych oraz uzgadniania polityk publicznych we współpracy z administracją publiczną.

Zapisy projektu Szczegółowego Opisu Priorytetów przewidują, że w ramach kolejnego, **VI priorytetu „Rynek pracy otwarty dla wszystkich"** wszystkie podmioty, poza powiatowymi urzędami pracy i ośrodkami pomocy społecznej, będą mogły w trybie konkursowym realizować projekty, kierowane do osób pozostających bez pracy, niezarejestrowanych jako bezrobotne oraz osób zarejestrowanych jako bezrobotne lub poszukujące pracy. Dla tych grup docelowych będą mogły być realizowane projekty obejmujące m.in.: szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych, staże lub przygotowanie zawodowe w miejscu pracy, subsydiowanie zatrudnienia, ze szczególnym uwzględnieniem sektora MSP oraz trzeciego sektora, poradnictwo zawodowe lub pośrednictwo pracy, organizowanie warsztatów aktywnego poszukiwania pracy.
W ramach tego priorytetu możliwe będzie także opracowanie i rozpowszechnianie informacji o ofertach pracy, możliwościach udziału w szkoleniach i stażach oraz innych oferowanych usługach i instrumentach aktywizacji zawodowej; upowszechnianie i promocja alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia oraz metod organizacji pracy; wspieranie wolontariatu jako etapu przygotowującego do podjęcia zatrudnienia poprzez organizowanie i dofinansowanie stanowisk pracy dla wolontariuszy w instytucjach administracji publicznej i organizacjach pozarządowych; wspieranie inicjatyw na rzecz podnoszenia mobilności geograficznej oraz zawodowej na rynku pracy; oraz szkolenia i specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji rynku pracy, działających na terenie regionu, powiązane bezpośrednio z potrzebami oraz ze specyfiką realizowanych przez nie zadań. Przewiduje się także, że w ramach tego priorytetu będą mogły być rozwijane dialog, partnerstwo publiczno-społeczne oraz współpraca na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie regionalnym i lokalnym. Ponadto przewidziano osobne wsparcie dla powiatowych urzędów pracy przy realizacji ich działań.
Warto też zaznaczyć, że w efekcie negocjacji z Komisją Europejską w ramach priorytetu szóstego będzie realizowana część wsparcia związanego z inicjatywami lokalnymi obywateli, które wcześniej przewidziane było w priorytecie „Partnerstwo na rzecz rozwoju obszarów wiejskich".

VII priorytet „Promocja integracji społecznej" będzie najprawdopodobniej umożliwiał organizacjom pozarządowym i wszystkim innym podmiotom składanie wniosków w konkursach na realizacje projektów, skierowanych m.in. do osób fizycznych, zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, w tym w szczególności kobiet, osób do 25 roku życia, osób niepełnosprawnych oraz osób odchodzących z rolnictwa. Pomoc w rozpoczęciu prowadzenia działalności (w tym także założenia spółdzielni i spółdzielni socjalnej) będzie mogła mieć formę doradztwa, szkoleń, umożliwiających uzyskanie odpowiedniej wiedzy i umiejętności, jednorazowego przekazania środków na podjęcie działalności gospodarczej oraz wsparcia pomostowego w okresie do 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia działalności gospodarczej. Możliwa będzie także realizacja projektów przewidujących kampanie promocyjno-informacyjne i upowszechnianie dobrych praktyk z zakresu rozwoju przedsiębiorczości.
Ponadto możliwa będzie także realizacja projektów skierowanych m.in. do osób długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, powracających na rynek pracy po urlopach wychowawczych i macierzyńskich, po pięćdziesiątym roku życia, młodzieży w wieku 15 – 25 lat, zagrożonej wykluczeniem społecznym, osób zaburzonych psychicznie, bezdomnych, uchodźców, osób z pobytem tolerowanym, członków mniejszości etnicznych i narodowych, osób opuszczających rodziny zastępcze oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze, osób po zwolnieniu z zakładu karnego lub innej placówki penitencjarnej, uzależnionych od alkoholu lub innych środków odurzających. Projekty w ramach tego priorytetu będą mogły być kierowane także do otoczenia osób wykluczonych społecznie, pracowników niepublicznych instytucji pomocy i integracji społecznej działających w regionie oraz partnerów społeczno-gospodarczych.
Wachlarz możliwych typów projektów skierowanych do powyższych grup docelowych jest ogromny i nie sposób go tutaj całego przywołać. Wymieńmy więc przynajmniej wsparcie dla tworzenia i działalności jednostek sektora ekonomii społecznej, promowanie i wspieranie zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej i w organizacjach pozarządowych, kursy i szkolenia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji zawodowych, poradnictwo psychologiczne, psychospołeczne, zawodowe, prowadzące do integracji społecznej i zawodowej, skierowane do osób zagrożonych wykluczeniem i ich otoczenia, rozwój form zatrudnienia i wsparcie tworzenia miejsc pracy dla osób należących do grup szczególnego ryzyka (m.in. alternatywne i elastyczne formy zatrudnienia, telepraca), rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych, niezbędnych w poszukiwaniu i utrzymaniu zatrudnienia, wsparcie tworzenia i działalności instytucji aktywizujących osoby zaburzone psychicznie, w tym środowiskowe domy samopomocy, promocja i wsparcie wolontariatu, w zakresie integracji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, wsparcie dla two-

rzenia i funkcjonowania pozaszkolnych form integracji społecznej młodzieży (świetlice socjoterapeutyczne, kluby środowiskowe) oraz wsparcie lokalnych inicjatyw samoorganizacji i samopomocy na rzecz integracji społecznej.
Warto też zaznaczyć, że w efekcie negocjacji z Komisją Europejską w ramach priorytetu siódmego będzie realizowana także część wsparcia związanego z inicjatywami lokalnymi obywateli.

Priorytet VIII „Regionalne kadry gospodarki" będzie prawdopodobnie podzielony na dwa działania: Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie oraz Transfer wiedzy. W każdym z nich przewidziano tryb konkursowy ,służący wyłonieniu wiekszości sformułowanych w Szczegółowym Opisie Priorytetów typów projektów i w związku z tym zaintersowane takimi rodzajami przedsiewzięć organziacje pozarządowe będą mogły składać wnioski o dofinanowanie.

W ramach ostatniego z regionalnych priorytetów – **priorytecie IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach"** zostaną wydzielone prawdopodobnie cztery działania Wyrównywanie szans edukacyjnych, Rozbudowa oferty i podnoszenie jakości kształcenia zawodowego, Upowszechnienie kształcenia ustawicznego oraz Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty.
Zgodnie z zapisami projektu Szczegółowego Opisu Priorytetów organizacje pozarządowe będą mogły składać wnioski o dofinansowanie m.in. projektów polegających na tworzeniu ośrodków wychowania przedszkolnego (również alternatywnych form wychowania przedszkolnego) na obszarach i w środowiskach o niskim stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej, w szczególności na obszarach wiejskich, oraz wsparciu istniejących takich ośrodków, a także opracowaniu i realizacji kampanii informacyjnych promujących edukację przedszkolną.
Ponadto w ramach tego priorytetu organizacje pozarządowe będą mogły realizować programy rozszerzania oferty szkół o zagadnienia związane z m.in. doradztwem zawodowym, programy rozwoju oferty edukacyjnej szkół zawodowych, projekty przewidujące kampanie informacyjne w zakresie korzyści płynących z podwyższania lub uzupełniania posiadanych kwalifikacji oraz potrzeb regionalnego lub lokalnego rynku pracy w tym zakresie. Będą mogły także uzyskać m.in. dofinansowanie na programy skierowane do osób dorosłych, zainteresowanych uzupełnieniem lub podwyższeniem swoich kwalifikacji, programy potwierdzania kwalifikacji ogólnych i zawodowych zdobytych w sposób pozaformalny i nieformalny, usługi doradcze w zakresie wyboru ścieżki kształcenia w kontekście potrzeb regionalnego lub lokalnego rynku pracy. W końcu w ramach priorytetu dziewiątego będzie możliwe finansowanie rozwoju innowacyjnych form kształcenia ustawicznego, w tym również w formie e-learningu.
W efekcie negocjacji z Komisją Europejską do priorytetu dziewiątego przeniesione zostały programy rozwojowe dla szkół.

Realizacja ostatniego, **X priorytetu „Pomoc techniczna"** ma służyć zapewnieniu właściwego zarządzania, wdrażania oraz promocji PO KL. W tym priorytecie nie przewidziano trybu konkursowego, jednak z pewnością część działań informacyjnych i promocyjnych będzie mogła być wykonywana także przez zainteresowane tym organizacje pozarządowe.

CO DALEJ?

Tak oto, w sporym skrócie i z zastrzeżeniami, o których była już mowa, prezentują się obszary, w których organizacje pozarządowe będą mogły realizować projekty dofinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Jednak nim to się stanie, konieczne jest jeszcze zakończenie prac nad wszystkimi dokumentami „otaczającymi" PO KL – i bynajmniej nie chodzi tylko o wspominany już wielokrotnie Szczegółowy Opis Priorytetów. Potrzebne jest jeszcze sfinalizowanie toczących się prac nad licznymi projektami szczegółowych wytycznych – chociażby tych dotyczących kosztów kwalifikowalnych czy projektów innowacyjnych i międzynarodowych. Muszą być też oficjalnie zatwierdzone projekty wniosków o dofinansowanie i wniosków o płatność oraz wzory sprawozdań. I na tym nadal nie koniec.

Z punktu widzenia pojedynczego projektodawcy, w tym także organizacji pozarządowych, szczególnie istotne będą roczne plany działań, opracowywane przez poszczególne instytucje pośredniczące, a więc odpowiadające za realizację danego priorytetu urzędy marszałkowskie albo ministerstwa – zarówno na szczeblu regionalnym, jak i ogólnopolskim. Plany działań będą przygotowywane na okres jednego roku (wyjątkiem są lata 2007-2008, gdy od razu powstanie jeden plan działania) i będą przyjmowane przez Komitet Monitorujący PO KL – w przypadku planów działań, odnoszących się do priorytetów z komponentu centralnego lub Podkomitety Monitorujące, funkcjonujące w każdym z województw – w przypadku tych planów działań, które dotyczą priorytetów regionalnych. Pozostaje nam jeszcze odpowiedź na pytanie o zawartość planu działania – to w tym dokumencie każda z instytucji pośredniczących wskaże, które typy projektów z wymienionych w Szczegółowym Opisie Priorytetów (tych, które prezentowaliśmy, opisując poszczególne priorytety) będą wspierane w danym roku, jaki będzie podział środków finansowych na wybrane typy projektów w ramach poszczególnych działań i w końcu, jakie będą zasady i terminy wyboru projektów w ramach procedury konkursowej oraz projektów systemowych. Wydaje się, że to są właśnie te najważniejsze informacje z punktu widzenia potencjalnego projektodawcy, bo w oparciu o nie może on planować swoje działania.

Z założeń tych wynika, że plany działań będą różne – w zależności od roku i regionu. Z pewnością jednak w każdym z nich newralgiczną kwestią będzie podział środków przewidzianych na realizację projektów w trybie konkursowym i systemowym. I na to powinni być bardzo wyczuleni zarówno członkowie Komitetu Monitorującego, a w przyszłości członkowie jego Podkomitetów we wszystkich województwach, jak i pojedyncze organizacje pozarządowe.

Znaków zapytania jest jeszcze bardzo wiele, dokumentów do ostatecznego zatwierdzenia całe mnóstwo, ale warto, by te organizacje, które planują korzystanie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego nadal trzymały rękę na pulsie, obserwowały te prace i przygotowywały się w ten sposób do momentu, w którym ruszą konkursy i możliwe będzie składanie wniosków. Gdyż składać wnioski będziemy w formularzu, który był przedmiotem konsultacji, w oparciu o Szczegółowy Opis Priorytetów, który także mogliśmy opiniować, a formularz wniosku o płatność też nie powinien nikogo zaskoczyć…

05. PRZEGLĄD EUROPEJSKICH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Zapraszamy do lektury kolejnej porcji informacji na temat europejskich organizacji pozarządowych. W tym cyklu staramy się prezentować aktywnie działające organizacje, które ugruntowały swoją pozycję na scenie europejskiej. Tym razem proponujemy organizacje zajmujące się sprawami sektora non-profit oraz ochroną środowiska.

ZEBRAŁA I OPRACOWAŁA MARCELA WASILEWSKA

COMITÉ EUROPÉEN DES ASSOCIATIONS D'INTÉRÊT GENERAL (CEDAG) / EUROPEAN COUNCIL FOR NON-PROFIT ORGANISATIONS – EUROPEJSKA RADA ORGANIZACJI NON-PROFIT

CEDAG jest siecią organizacji non-profit z państw członkowskich Unii Europejskiej.
Członkowie CEDAG to regionalne i krajowe organizacje parasolowe, reprezentujące razem przeszło 50 tysięcy organizacji non-profit, mających ponad 9 milionów członków (osób indywidualnych).
Sieć została założona w 1989 roku, po to by sektor był silnie reprezentowany na poziomie europejskim i by w rezultacie miał możliwość zabierania głosu w sprawach dotyczących wszystkich organizacji pozarządowych.

CELE:
- promowanie uznania sektora non-profit przez Unię Europejską, w szczególności ekonomicznego wkładu organizacji non-profit, ich bezinteresownego i demokratycznego podejścia, ich usług dla dobra publicznego oraz promowanie ram prawnych, które pomogą sektorowi się rozwijać;
- lobbowanie w sprawie prawa sektora do uczestnictwa w konsultacjach unijnych polityk ważnych dla sektora;
- zapewnianie forum wymiany doświadczeń i modeli dobrych praktyk w sektorze;
- dostarczanie członkom informacji, dotyczących interesujących kwestii europejskich: aktualnych unijnych decyzji politycznych oraz funduszy i grantów dla sektora.

DZIAŁANIA
Metody pracy CEDAG:
- grupy robocze;
- comiesięczny newsletter;
- stronę internetową;
- konferencje i seminaria;
- publikacje.

WSPÓŁPRACA
CEDAG jest jednym z członków założycieli European Standing Conference of Co-operatives, Mutual Societies, Associations and Foundations – CEP-CMAF (Europejskiej Stałej Konferencji Spółdzielni, Towarzystw Wzajemnych, Stowarzyszeń i Fundacji).
Jest również członkiem European Platform of Social NGOs (Europejskiej Platformy Społecznych Organizacji Pozarządowych).
Działa w partnerstwie z DIIESES (Délégation Interministérielle à l'Innovation, à l'Expérimentation et à l'Economie Sociale) – francuskim międzyresortowym przedstawicielstwem pełnomocników ds. innowacji, eksperymentowania i ekonomii społecznej.

Wśród członków nie ma organizacji z Polski.

KONTAKT
22, Rue de Toulouse
1040 Bruksela, Belgia
Tel.: +32 2 230 00 31
Faks: +32 2 230 00 41
E-mail: cedag@cedag-eu.org
Strona internetowa: www.cedag-eu.org

EUROPEAN ENVIRONMENTAL BUREAU (EEB) – EUROPEJSKIE BIURO OCHRONY ŚRODOWISKA

Europejskie Biuro Ochrony Środowiska z siedzibą w Brukseli jest federacją 143 pozarządowych organizacji ekologicznych z 31 krajów Europy. W skład EEB wchodzą zarówno organizacje działające lokalnie, jak i te o zasięgu narodowym oraz międzynarodowym.
Założone w 1994 roku Biuro utrzymuje kontakty z instytucjami europejskimi i zajmuje się promowaniem polityk środowiskowych i polityki zrównoważonego rozwoju w skali europejskiej.

CELE:
• zbieranie informacji na temat charakteru i interesów swoich członków oraz roli, jaką mogą odegrać oni w działaniach koordynowanych przez EEB;
• zapewnienie właściwego poinformowania EEB na temat istotnych wydarzeń w Brukseli;
• zapewnienie szybkiego dostarczania rzetelnych i dostosowanych do potrzeb członków aktualności , których rolą jest jednocześnie informowanie i mobilizowanie;
• ułatwianie i promowanie dialogu pomiędzy członkami a istniejącymi lub potencjalnymi sojusznikami odnośnie stanowisk i strategii, mających wpłynąć na odpowiednie polityki unijne;
• podejmowanie działań, które odzwierciedlają priorytety i postulaty członków EEB odnoszące się do unijnych polityk;
• utrzymanie łączności pomiędzy instytucjami UE a ruchem ochrony środowiska.

DZIAŁANIA
Metody pracy EEB:
• 12 grup roboczych składających się z reprezentantów organizacji członkowskich EEB (około 400 osób z całej UE), przygotowujących stanowiska i analizy i współpracujących z Komisją Europejską;
• skoncentrowane działania oraz ich koordynowanie w obszarach takich jak: przejrzystość, udział społeczeństwa, zintegrowane europejskie polityki ochrony środowiska, kwestie śródziemnomorskie;
• utrzymywanie ożywionych kontaktów formalnych i nieformalnych z instytucjami europejskimi;
• dostarczanie informacji członkom EEB poprzez: wewnętrzny newsletter ukazujący się co dwa tygodnie oraz sesje robocze na poziomie krajowym;
• organizowanie seminariów i konferencji, wspierających pracę grup roboczych;
• redagowanie strony internetowej i wydawanie publikacji: memorandów skierowanych do krajów sprawujących prezydencję w UE, magazynu kwartalnego „Metamorphosis" i innych.

WSPÓŁPRACA
EEB otrzymało status doradczy przy:
• Radzie Europy;
• Komisji Europejskiej;
• Parlamencie Europejskim;
• Europejskim Komitecie Ekonomiczno-Społecznym;
• Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju;
• Komisji ds. Zrównoważonego Rozwoju ONZ.

EEB jest aktywnym członkiem wielu koalicji, np. grupy Green 10 – nieformalnej koalicji europejskich organizacji ekologicznych, zawiązanej w celu wzmocnienia działań lobbingowych; Civil Society Contact Group (Grupy Kontaktowej Społeczeństwa Obywatelskiego), Spring Group – nieformalnej koalicji koncentrującej się na procesie lizbońskim oraz European ECO Forum – ogólnoeuropejskiej koalicji ponad 200 organizacji ekologicznych.

EEB współpracuje także m.in. z European Trade Union Confederation – ETUC (Europejską Konfederacją Związków Zawodowych), Platform of European Social NGOs (Platformą Europejskich Społecznych Organizacji Pozarządowych), organizacjami rozwojowymi i organizacjami zajmującymi się prawami człowieka.
Doraźnie współpracuje również z European Bureau for Consumer Organisations – BEUC (Biurem Europejskich Związków Konsumenckich), European Public Health Alliance (Europejskim Sojuszem na rzecz Zdrowia Publicznego) i innymi.

POLSCY CZŁONKOWIE EEB:
- Centrum Prawa Ekologicznego, Wrocław;
- Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa.

KONTAKT
34, Boulevard de Waterloo
1000 Bruksela, Belgia
Tel.: +32 2 289 10 90
Faks: +32 2 289 10 99
E-mail: eeb@eeb.org
Strona internetowa: www.eeb.org

06. ODNALEŹĆ SIEBIE

Dwie organizacje: Szczecińska Fundacja Talent-Promocja-Postęp oraz Fundacja „Masz Szansę" z Lublina otrzymały w 2005 roku dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Społecznego na realizację partnerskiego projektu. Jego celem była profesjonalizacja i zwiększenie skuteczności działań osób, pracujących z grupami podwyższonego ryzyka. W rezultacie wzmocniona miała być efektywność funkcjonowania instytucji, zajmujących się udzielaniem wsparcia osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, co korzystnie wpływa na przeciwdziałanie zjawisku marginalizacji.
Realizację projektu „Odnaleźć siebie – podwyższanie kwalifikacji osób pracujących z grupami szczególnego ryzyka regionu zachodniopomorskiego" rozpoczęto we wrześniu 2005, a zakończono w grudniu 2006 roku.

OPRACOWAŁA OLGA PIEKARSKA-PIOTROWICZ

TŁO

Według szacunków Szczecińskiej Fundacji w ostatnich latach obserwuje się stały wzrost liczby młodzieży, mającej znaczące trudności w realizacji obowiązku szkolnego, porzucającej szkołę lub rezygnującej ze szkolenia zawodowego, co w efekcie prowadzi do pozostawania bez zawodu i pracy. Narastające rozwarstwienie społeczeństwa oraz niedostateczne funkcjonowanie instytucji społecznych powoduje, iż wśród tych osób wzrasta zagrożenie wykluczeniem społecznym. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest izolacja społeczna, ubóstwo i przestępczość oraz pogłębianie nierówności społecznych. Zjawisko to w szczególny sposób dosięga region zachodniopomorski, gdzie utrzymuje się jeden z najwyższych w Polsce wskaźników bezrobocia, w tym bezrobocia długoterminowego. Pomimo wzrastającej liczby osób wykluczonych nie wzrasta liczba osób pracujących z nimi ani ich efektywność. Brakuje szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe dostosowane do złożoności problemu wykluczenia i umożliwiających podjęcie skutecznych wieloaspektowych działań pomocowych.

GRUPA DOCELOWA

Projekt skierowany był do 60 pracowników instytucji z województwa zachodniopomorskiego, zajmujących się szeroko rozumianą pomocą społeczną, w tym pracowników organizacji pozarządowych, nauczycieli, wychowawców, instruktorów oraz wolontariuszy, którzy pracują z osobami z grup wysokiego ryzyka.
Osoby te wyraziły chęć pogłębienia wiedzy i zdobycia lub podwyższenia umiejętności w zakresie psychopatologii, psychoprofilaktyki i resocjalizacji, a także interwencji kryzysowej, wypalenia zawodowego, pomocy rodzinie dysfunkcyjnej oraz pomocy w tworzeniu i realizacji planu rozwoju osobistego. Byli to przedstawiciele jednostek pogotowia opiekuńczego, schronisk dla nieletnich, centrów pomocy rodzinie, domów dziecka, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, poradni psychologiczno-pedagogicznych, komend policji, świetlic środowiskowych, punktów profilaktyki społecznej, Monaru oraz „Powrotu z U".

WNIOSKODAWCA

Szczecińska Fundacja Talent-Promocja-Postęp istnieje od 1993 roku. Promuje uzdolnioną młodzież, udzielając fachowej pomocy merytorycznej oraz finansowej. Wspiera osoby rozpoczynające działalność gospodarczą oraz działa na rzecz aktywizacji zawodowej bezrobotnej młodzieży. W celu realizacji swoich zamierzeń Fundacja prowadzi działalność oświatową, szkoleniową oraz turystyczno-hotelową.

PARTNER W PROJEKCIE

Partnerem Szczecińskiej Fundacji Talent-Promocja-Postęp w realizacji projektu była Fundacja „Masz Szansę" z Lublina. Do zadań lubelskiej Fundacji należało opracowanie programu oraz harmonogramu szkoleń i zapewnienie jego realizacji poprzez właściwy dobór kadr i rozkład zajęć. Fundacja prowadziła również ewaluację, której celem była ocena zakresu wzrostu kompetencji u uczestników projektu.

DZIAŁANIA REALIZOWANE W PROJEKCIE I ICH OPIS

Projekt rozpoczął się od udziału w wykładach, które według projektodawców były najlepszą formą przekazania wiedzy teoretycznej. Wykłady zostały podzielone na trzy bloki tematyczne: z psychopatologii, patologii społecznej oraz pomocy młodzieży z grup wysokiego ryzyka. W rezultacie uczestnicy zapoznali się z podstawowymi koncepcjami patologizacji rozwoju psychicznego człowieka oraz wynikającymi z tego zaburzeniami w funkcjonowaniu intrapsychicznym i interpersonalnym. Zaprezentowano im również podstawowe koncepcje patologizacji rozwoju społecznego, charakterystykę wiodących dysfunkcji społecznych i metod ich korekty. Na koniec uczestnicy mieli okazję wysłuchać wykładu na temat podstawowych koncepcji działań pomocowych, analiz głównych strategii profilaktycznych i psychokorekcyjnych oraz procedur badania skuteczności oddziaływań.
Kolejnym etapem projektu był udział w warsztatach, mających na celu kształtowanie umiejętności niezbędnych w pracy ze środowiskami wysokiego ryzyka oraz zintegrowanie grupy, a także pozwalających na wyrażanie swoich opinii i emocji. Sto sześćdziesiąt godzin warsztatów – ujętych w osiem modułów po dwadzieścia godzin każdy – skoncentrowanych było na tematach, związanych z pomocą w sytuacji zagrożenia wypaleniem zawodowym, barierami psychicznymi i ich pokonywaniem, kontaktem pomocnym z klientem w okresie dorastania, pomocą psychologiczną w budowaniu i realizacji planu rozwoju osobistego, wczesną interwencją kryzysową, podejściem rówieśniczym w pracy profilaktycznej z młodzieżą, pomocą psychologiczną rodzinie dysfunkcjonalnej oraz szkoleniem wolontariuszy – liderów pracy środowiskowej.
Końcowym i ostatnim etapem w projekcie było odbycie przez uczestników praktyk w swoim miejscu pracy, które pozwoliły zweryfikować zdobytą wiedzę i umiejętności w rzeczywistych warunkach.

REZULTATY

Dzięki uczestnictwu w projekcie pracownicy zajmujący się osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym podnieśli lub zdobyli nowe umiejętności z zakresu pracy z rodziną dysfunkcjonalną, psychopatologii, psychoprofilaktyki, prowadzenia zajęć wspierających rozwój osobowości, zajęć aktywizujących, twórczego myślenia i innych. Poza tym uczestnicy projektu opracowali materiały i programy warsztatów w zakresie m.in. przeciwdziałania marginalizacji młodzieży. Zostali również doszkoleni w dziedzinie korzystania z nowoczesnych technik informacyjnych.
Dzięki profesjonalizacji i zwiększeniu skuteczności działań instytucji pracujących z grupami podwyższonego ryzyka osoby zagrożone wykluczeniem społecznym mają szanse na większy rozwój swoich kompetencji społecznych, a także wzrost swojej zaradności życiowej na rynku pracy.

INNOWACYJNOŚĆ PROJEKTU

Projekt „Odnaleźć siebie" polegał na zrealizowaniu autorskiego programu szkoleniowego, opracowanego specjalnie na potrzeby projektu przez profesora Zbigniewa B. Gasia – wybitnego autorytetetu w tej dziedzinie. Szkolenia realizowano w oderwaniu od miejsca pracy, z wykorzystaniem nowoczesnych metod aktywizujących i technologii multimedialnej. Dzięki temu uczestnicy mogli uczyć się szybko i w komfortowych warunkach.

KOMENTARZ OSOBY REALIZUJĄCEJ PROJEKT

Program cieszył się ogromnym zainteresowaniem – zgłosiły się aż 173 osoby z całego województwa zachodniopomorskiego, co potwierdza wagę problemów, z którymi muszą sobie radzić pracownicy wspomnianych wcześniej instytucji. Niestety, nie byliśmy w stanie usatysfakcjonować wszystkich, którzy chcieli poszerzyć wiedzę oraz nabyć nowe umiejętności niezbędne we współczesnej polskiej rzeczywistości, w której poziom patologii różnego typu jest bardzo wysoki. Z przykrością musieliśmy odmówić udziału wielu osobom, które chciałyby podnieść swoje kwalifikacje zawodowe tak, aby skuteczniej rozwiązywać trudne problemy.

Europejski Fundusz Społeczny
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego
Priorytet II
Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach
Działanie 2.1
Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnych rynków pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie
Tytuł projektu
„Odnaleźć siebie – podwyższanie kwalifikacji osób pracujących z grupami szczególnego ryzyka regionu zachodniopomorskiego"
Czas realizacji
wrzesień 2005 r. – grudzień 2006 r.
Obszar
Województwo zachodniopomorskie
Budżet
559 264,20 zł
Projektodawca
Szczecińska Fundacja Talent-Promocja-Postęp
Partner
Fundacja „Masz Szansę" z Lublina
Adres
ul. Wojska Polskiego 69
70-478 Szczecin
Telefon / Faks
Tel.: +91 433 00 84
Faks: +91 812 08 99
E-mail
sekretariat@fundacjatpp.pl
Strona www
www.fundacjatpp.pl

Stała Konferencja Ekonomii Społecznej
zaprasza na

Drugie Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej

pod patronatem
Minister Grażyny Gęsickiej
oraz
Prezydent miasta st. Warszawy
Hanny Gronkiewicz-Waltz

Warszawa, piątek i sobota,
19 i 20 października 2007

Piątek 19 października – Seminarium

Wykorzystanie ekonomii społecznej do stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie regionalnym i lokalnym

- Jakiej ekonomii społecznej chcielibyśmy w Polsce?
- Jakie warunki powinny być spełnione dla jej rozwoju?
- Jak wyglądają inicjatywy, które działają w jej obszarze?

Sobota 20 października – Targi Ekonomii Społecznej

Prezentacja oferty przedsiębiorstw ekonomii społecznej z całej Polski

Chętnych do wzięcia udziału w seminarium zapraszamy do zgłaszania się od połowy sierpnia. Liczba miejsc ograniczona. Więcej szczegółów o całym wydarzeniu na portalu: www.ekonomiaspoleczna.pl

Materiały podsumowujące ubiegłoroczne, Pierwsze Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej dostępne są także na portalu www.ekonomiaspoleczna.pl w zakładce: „Spotkania Ekonomii Społecznej – materiały".

Biuro organizatora:
Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych,
Warszawa, tel. (+48) 22 875 07 68;
e-mail: fise@fise.org.pl, www.fise.org.pl

Drugie Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach IW EQUAL.

Wydawca
Program Europejski Stowarzyszenia na rzecz FIP

Stowarzyszenie na rzecz FORUM INICJATYW POZARZĄDOWYCH

Skład redakcji
Ewa Kolankiewicz
Zofia Komorowska
Anna Kozieł
Olga Piekarska-Piotrowicz
Marcela Wasilewska

Współpraca
Alina Gałązka

Kontakt
ul. Szpitalna 5/5, 00-031 Warszawa
tel. +22 828 91 28
fax. +22 828 91 29
eu@eu.ngo.pl

Wersja elektroniczna EUlotki
www.ue.ngo.pl

CO ROBIMY W RAMACH PROGRAMU EUROPEJSKIEGO?
– podejmujemy działania zmierzające do zwiększenia i ułatwienia organizacjom pozarządowym wykorzystania Funduszy Strukturalnych zarówno w obecnym, jak i przyszłym okresie programowania
– wspieramy organizacje pozarządowe w konsultacjach dokumentów programowych służących wydatkowaniu środków z Funduszy Strukturalnych w latach 2007-2013
– monitorujemy wykorzystanie środków z Funduszy Strukturalnych przez organizacje pozarządowe
– współpracujemy z partnerami międzynarodowymi, wymieniając się informacjami i doświadczeniami z zakresu funduszy unijnych, ich dostępności dla organizacji pozarządowych w innych krajach, a także działań Komisji Europejskiej w zakresie funduszy i współpracy z organizacjami
– dostarczamy organizacjom pozarządowym informacje o funduszach unijnych, prowadząc stronę internetową ww.ue.ngo.pl, przygotowując newsletter oraz publikując biuletyn EUlotka i inne materiały, zwłaszcza dotyczące prowadzonego przez nas monitoringu.

Istnieje możliwość zamówienia bezpłatnej prenumeraty biuletynu EUlotka.
Jeśli chcą Państwo z niej skorzystać, prosimy o przekazanie nam takiej informacji telefonicznie lub mailowo.

EUlotka jest wydawana w ramach projektu „W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej", realizowanego przy udziale środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL.

EQUAL EFS W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej

ISSN 1644-1486
9 771644 148007